

Om 18

2

HISTORIA CERINTHI

CVIVS PARTEM SEQVIOREM

QVAE AD

IVDAEOGNOSTICISMVM

ET

EVANGELII ATQVE EPISTOLARVM
IOHANNIS

FATA ILLVSTRANDA PERTINGIT.

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

D O M I N O

C A R O L O A V G V S T O

DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE ET GVESTPHALIAE LANDGRAVIO THY-
RINGIAE REL.

CONSENTIENTE VENERANDO THEOLOGORVM ORDINE

P R O L O G O

IN EODEM ORDINE

R I T E O B T I N E N D O

A. D. XXII. AVG. A. C. MDCCCXCV.

PVBLICE DISCEPTANDAM PROPONIT

HENR. EBERH. GOTTL. PAVLVS

THEOLOGIAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,

PROFESS. THEOLOGIAE P. ORD. SOCIETAT. ANTIQVARIARVM

LONDINENSIS ET NATVRAE CVRIOSORVM IENENSIS

COLLEGA.

I E N A E ,

TYPIS GORPFERDTII

HISTORIAE GELINITHI

IVDAEONOSTICISMVM

EVANGELII ATOVE EPISTOLARVM

IOHANNIS

FATA ILLVSTRANDA PERSINGIT

RECTORIS ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCEPS AO DOMINO

D O M I N O

C A R O L O A U G U S T O

HAEC SACRAE IULIACI CIVITATIS MONASTII
LIBRARIAE ET OBSERVATORIAE IANUARIAE LIBRARIAE
MAGNAE PARTIS

CONSENTIENTE VENERANDO THEOLOGORVM ORDINE

1740

IN EODEM ORDINE

IN TERMINO

A. D. XIII. AVG. A. C. clxxxviii

PUBLICE DISCEPTANDAM PROBOUIT

HENRICUS ERBERUS GOTTFRIDRICHUS BAVARUS

THEOLOGICAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,
PROFESSOR THEOLOGICAE ET ORTHODOXAE ANTIQUARIAE
LIBRARIAE ET OBSERVATORIAE IANUARIAE LIBRARIAE
MAGNAE PARTIS COLLEGIUM IANUARIAE

COLLEGIUM

LENAE

TYPIS GOUVERNATORUM

CONSPECTVS
HISTORIAE CERINTHI,

QUATENVS AD IYDAEOGNOSTICISMVM ET EVANGELII ATQVE EPISTOLARVM IOHANNIS FATA ILLVSTRANDA PERTINGIT.

Cerintus, in Palaestina Iudaeochristianus, postea *γυνωσι* in Asia professus describitur apud Irenaeum non solum sed apud Epiphanium etiam, Irenaei narrata ita supplementem, ut Iudaeognosticismus Cerintho tribuendus sit. §. 1.

Illustratur ante omnia, quantum fieri potest, Cerinthi vita in Asia §. 2. Iohannis apostoli eadem in regione commorationi, ex parte saltem, aequalis §. 3. Ex Aegypto autem in Asiam Cerinthum transiisse, alexandrinis judaeorum *Φιλοσοφμασι* imbutum, ex relatione Theodoreti internoque cerinthianae gnoseos caractere probabile fit. §. 4.

Conjungendae (§. 5.) de Gnosticismo Cerinthi narrationes Irenaei et Epiphanii, afferuntur §. 6. cum
A 2 notulis

notulis philologicis. Singularem de reliquiis Iudaismi in Cerinthiana γῶσις notitiam addit Epiphanius §. 7. qua adhibita illud *simile* et *non simile* inter Ebionaeos et Cerinthum fit manifestius §. 8. loco Irenaei L. I. c. 26. §. 2. rectius expofito.

Gnosis Cerenthiana inde per partes explicatur; primo Cosmologia theologica §. 9. in qua alexandrinae allegoristarum scholae femina indicantur. Deinde: quos fontes religiofae gnoseos agnoverit? §. 10. tertio loco: quid de Chrifto et Iefu ftatuert §. 11. declaratur.

Quae ipfa de Cerintho ἱστορικῶς omnia cum in modico nec ubique pari hiftoricae probabilitatis gradu fubftant, ad alia eoque reconditiora et graviora inde colluſtranda per fe parum valent nec fine multa circumſpectione adhiberi §. 12. debent. Nominatim vero gnosis Cerinthi atque Iohanneum evangelium lucem fibi mutuo non offerunt:

Quia a) evangelicus ille commentarius quam ex parte Cerintho ex mente auctoris contradicere debeat, nemo hiftorice novit §. 13.

Ipfā verò b) ſententia de evangelio Ioh. contra Cerinthum directe ſcripto caret hiftoricae narrationis documento, cum locus Irenaei III, 11. nec vere hiftoricus fit, nec ſibi conſtans §. 14. nec in finibus Iohanneae contra Cerinthum antitheſeos deſcribendis accuratus §. 15.

Caret etiam c) eadem ſententia evictione interna, cum Cerinthi erroes in evangelio nullibi diſertis ac directis

directis verbis tollantur §. 16. extantiores potius Iohannei πνευματος antitheses, imprimis in prologo et epilogo evangelii, ita sint enunciatae, ut facillime a Cerintho aut in suas partes trahi aut vitari et averti possent §. 17. primaria vero Cerinthiana in Evangelio prorsus non tangantur §. 18.

Quae omnia scriptor ita studiose et de industria circumvisse ac circumduxisse poterat Alogis videri illis, qui aliunde iam de apostolica libelli origine dubii erant, ut, argumentorum vere historicorum auctoritate ex utraque parte pro temporis rationibus non satis stabilita, audax quidem neque nunc probabilis, nec tamen temeraria et ἀνοήτος, nasceretur suspicio de Cerintho ipso Evangelii Iohannei Auctore, fraudem, quam piam forsitan dixerint, doctrinae divulgandae causa meditato.

Denique nec epistolas Iohanneas in Cerinthum directas fuisse, confirmari potest; licet revera impugnent gnolin, ex aliis temporis opinionibus facile prognatam §. 20. perversissimam, cum doctrina tamen Cerinthiana ἀσυστατον §. 21. ex Docetarum vero opinionibus, quarum vestigia epistolae Iohanneae priori insunt §. 22. semina vero et theoretice et practice pestifera inter non-christianos et christianos apostolicae aetatis reperiuntur §. 23. probabilius declarandam.

Neque unicus, qui restat locus contra Cerinthum applicatus, 1. epae V, 6. 8. — in ipsum directus fuit §. 24.

μυθιστοιχοι

A 3

Quibus

Quibus expositis epilodus de usu probabiliū ad
systemata sive condenda sive adstruenda monet nonnul-
la, quibus servatis veterum errorum, novis subsidiis
indignorum iteratio atque intricatio diffensus in ma-
teria, paucis omnino pervia, caveri posset.

Cerinthum

§. I.

Cerinthum, cum in Asia esset, Christianismum aliquem adumbrasse, qui altioris de Deo rebusque aliis μετα τα φυσικα positis sapientiae, id est, γνωσεως, gustum prae se ferret, omnes consentiunt, licet auctoritatem ea in causa secundum plerosque non nisi unam, ut vero nobis videtur, duorum tantum scriptorum habeamus, Irenaei puta et Epiphanii. Duorum inquam; Epiphanius nimirum, in iis, quae ad Gnosticismum Cerinthi pertinent, Irenaei quidem vestigia plerumque esse secutum, ex contentis atque ex ipso ordine narratorum dispalescit. Attamen de Cerintho ut Gnostico alia insuper addit (v. priorem tractationem §. XXI atque in sequentibus §§.) ex Irenaeo non desumpta. Quae cum talia sint, quae a Cerinthiano ingenio expectari possint, nec erroris in delineando Cerinthi Gnosticismo reus peragi queat Cyprius iste veterum haeresium oppugnator, ipsum etiam seorsim numeramus, auctorem hac in causa auditu dignum, suisque

fontibus non destitutum. Sequiores vero haereticos in rebus e prima Christianorum aetate superstitibus ab illis superiorum auctorum narrationibus plerumque pependisse, facile perspicitur. Atque utinam a veteribus se dependere semper ita meminissent, ut nova ad fingendi atque e verbis veterum ampliatae descriptionis materiam exculpendi pruritu eos caruisse videremus.

§. II.

In Asia degisse Cerinthum, omnes consentiunt. Irenaeus dum gnostica sua istum praefate in Asia docuisse pronunciat, utrum eo, quod extra Asiam alia idem docuerit, respiciat, dubitari poterit. Epiphanius vero Cerinthi vitam et doctrinam in Asia luculenter Palaestinenfi opposuit diversi generis vivendi docendique consuetudini. cf. prior. tractat. §. 23. Intelligitur autem Asia Romanorum seu proconularis, ἡ ἰδιως λεγομενη Ασια Strabonis Geographi (L. XII. p. 577.) cui provinciae ab Attalo Rege Romanis testamento traditae, id est, Phrygia, Mysia, Caria, Lydia cum Aeolide, Ionia, Doride, Lycaonia et Pisidia adsignari solebant. Supponitur etiam Cerinthi in Asia hac commoratio in historiola de Iohanne Apostolo, a lavacro apud Ephesum, ubi Cerinthus erat, profugo et ne balneum, praesente hoc veritatis adversario, collaberetur, metuente. Cuius narrationis testes cum appellet Irenaeus aliquos

της ακηροστας Πολυκαρπη L. III. §. 4. p. 177. cum-
que ipsa res relata ab ingenio Iohanneo discor-
dare non videatur (coll. 2. epa Ioh. v. 10. 11.)
cur fabulae instar pernegari debeat, non per-
spicimus. Indicat certe παραδοσιν quandam, ex
qua Cerinthus eo tempore, quo Iohannes apo-
stolus, in eadem, ubi hic versatus est, Asia olim
degisse cognoscitur.

§. III.

Quonam tempore Iohannes ipse in eas par-
tes Asiae venerit, definire non possumus. Li-
cet enim in Patmo insula eum fuisse *), cum
Apocalypsin scribere animo conciperet, ex
Apoc. I, 9. sumamus, licet porro id sub Clau-
dio Imperatore adeoque intra a. c. 41 et 54. acci-
disse, quamquam meliora desint documenta,
Epiphanio **) et fragmento Caji ap. Murator.

A 5

quod

*) Quod relegatus vel evangelicae doctrinae causa
profugus ibi fuerit, voces δια τον λογον τε θεου και
μαρτυριαν Ιησου coll. I, 2. 19, 10. non ostendunt.
Quae vero ab ecclesiasticis scriptoribus illo de exi-
lio memorantur, plus, minus, fabulam sapiunt,
eo usque paulatim amplificatam, ut et oleum
hac in re perderent cum opera.

**) Προεθεσπισε προφητικως εν τω σωματι τε αγιω
Ιωαννη οπερ εγενετο μετα την τε αγ. Ιωαννη κοι-
μησιν (innuit sc. Thyatirenorum ad ετεροδοξιαν
defectionem). 'Αυτῶ δὲ προφητεύσαντος ἐν χερσὶ-
νοῖς

quod Iohannem in consilio illo ad *septem* praecise ecclesias scribendi *praedeccessorem Pauli* fuisse indigitat (v. S. R. Storr, *Neue Apologie d. Offenb. Joh.* p. 246.) credamus atque adeo prius iam inter ecclesias illas septem Asiaticas — quarum plerasque ab ipso Paulo jam sub Claudio collectas fuisse, ad Act. 14, 49. 16, 8. interpretes consentiunt — atque Iohannem aliqua coniunctio intercessisse videatur, tamen postea statim Iohannem in Asia sedem quasi fixisse atque ipsum ecclesias ibi collegisse et curasse, vero absimile est, cum Paulus, qui fundamento ab aliis jacto sua superstruere (Rom. XV, 20.) cautus detrectabat, intra fines suos autem alios (2 Cor. 10, 16.) praesertim e Iudaicis (Gal. II, 7. 8.) immisceri nolebat, sequiori tempore Ephesi et in Asia diu commoratus fuerit Act. 19, 10. Iohannem igitur serius demum, post Paulum, in Asia Ephesi degisse, cum et alia vestigia historica eo collineent, probabilius iudicamus. Chronologiae certe dissensum non animadvertimus oriri, dum id, quo reliqua prior Cerin-

νοις Κλαυδίου Καίσαρος ἀνωτάτω ὅτε εἰς τὴν νῆσον πάτμον υπῆρξεν (ομολογεῖται γὰρ καὶ εἶναι ἐν Θυατειροῖς ταῦτα πεπληρωσθαι sc. Thyatiris) ἀρὰ γενεῶν κατὰ προφητεῖαν ἐγράψεν . . . haer. LI. §. 53. p. 456. Antea vero Evangelium a Iohanne, plus quam nonagenario, scriptum fuisse memorat μετα τὴν αὐτὴ ἀπο τῆς πατρίδος ἐπανοδὸν τὴν ἐπὶ Κλαυδίου γενομένην Καίσαρος §. XII. p. 434.

Cerinthi historia intendit, accipitur: serius nimirum et post rem Act. XXI. narratam e Palaestina Cerinthum in Asiam illam se contulisse, ubi Iohannes extremum etiam vitae suae tempus peregit.

§. IV.

Undenam eo venerit Cerinthus, historia non docet. E Palaestina, inquires. Illinc *κακοζηλος* istos Iudaeochristianos in *γεωργια* Pauli, apostoli, suos *ψευδαποστολος* emisisse ex epistolis ad Corinthios intelligimus atque etiam ab Epiphonio monemur. v. prior. tract. §. 20. nr. 5. An vero recta inde in Asiam processerit Cerinthus, dubitare liceat. Siccine celeriter cum aqua et coelo animum mutaverit? Fiunt sane et veloces ejusmodi consiliorum ac doctrinae mutationes, progressusque mentis humanae ne ex intervallo temporis unice metiamur, cavendum est. Occurrit tamen apud Theodoretum, non testem quidem sed aut *παραδοσεως* aut suae forsan conjecturae scriptorem, Cerinthianas profectio- nes, si placet, supplendi opportunitas, his in verbis: *Κατα δε τον αυτον (quo Nazoraci) χρονον και Κηρινθος ετερας ηρξεν αιρεσεως. ετος εν Αιγυπτω πλεισιν διατρεψας χρονον και τας φιλοσόφους παιδευθεις επισημας υσερον εις την Ασιαν αφιμετο τας οικειας μαθητας εκ της οικειας προσηγοριας ωνομασεν.* Fabb. haer. L. II. §. III. Unde, si Cerinthum juvenem, Iudaeum natu, in Palaestina pro Iudaeochristia-

christianismo aestuasse, deinde, in Aegyptum finitimam ad Alexandrinos vel Iudaeos vel Iudaeochristianos deductum, ex allegoricis Vet. Test. interpretamentis, qualia apud Philonem legimus, ea hausisse, quibus sumtis crassioris Iudaismi zelus minui et defervescere poterat, tum demum vero, ut erat inter Alexandriam Asiamque proficiscentium conjunctio (Act. 18, 24.) eundem in Asiam trajecisse atque γνωσιν illam magis adhuc ανατολικην de Deo puro a materia condenda remotissimo ibi penitus suscepisse cogitamus, omnia sane ita sese excipere videbuntur, ut transitus Cerinthi a Iudaicis ad Gnostica talis, qualem systema ipsius gnosticum indigitat, hunc in modum aptissime omnino concipi possit. Sed nos tamen haec non nisi per conjecturam sic connectere, non obliviscimur, nihil historici argumenti inde unquam postulaturi,

§. V.

Nunc potius unum illum unde plurima de Gnostico Cerinthi Christianismo haurire possumus, Irenaei locum cum narratis Epiphaniï collatum statim exhibere commodum judicamus, cum quae ex illo, non nisi latine a veteri interprete satis barbaro versa, extent, apud hunc graece lecta simul Irenaei graecitatem aliquatenus restituere nobis valeant et supplere. Inprimis vero textum ipsum, cui, quidquid de γνωσει Cerinthiana disseritur, superstruendum est,
ab

ab initio debemus philologice illustrare, ut reliquae nostrae observatiunculae quo fundamento nitantur atque unde dijudicari possint, statim lectorum ante oculos positum sit.

§. VI.

Irenaei iste locus, hac in causa classicus, utcunque in se soloecus, legitur Libri I. capite XXVI. edit. Massuet. §. 1. Epiphanius Cerinthianam haeresin inter suas LXXX. fecit octavam et vicesimam atque ab initio tractationis sequentia dat cum Irenaeo comparanda.

Irenaeus.

„Et*) Cerinthus autem
„quidam, in Asia, non
„a primo Deo factum
esse

Epiphanius.

εγενετο δε ετος ο Κηρινθος εν τη Ασια διατριβων και εισετα *) κηρυματος την αληθην

*) Pauca sunt, quae philologice notemus. „Et Cerinthus autem quidam, Graece sonabat: Και Κηριθος δε τις, unde et h. l. etiam significare, nec superfluere intelligitur. Etiam Epiphanius et Theodoretus hoc και servarunt. — „a primo Deo, πρωτος hoc sensu summus, princeps. — „a virtute, Δουναμις h. l. Aeon virtute polens.

*) Τη κηρυγμα. sc. γνωσις. Nihil enim Cerinthus antea κηρηξαι, non vult Epiphanius, eundem longo ante tempore in Iudaea Pseudapostoli Iudaizantis personam induisse narrans. „Και γνωθεις, haec ut plura in sequentibus addit E. aut amplificandi aut explicandi causa.

„esse mundum docuit
„sed a virtute quadam
„valde separata et di-
„stante ab ea principa-
„litate, quae est super
„universa, et ignorante
„eum, qui est super
„omnia, Deum.

αρχην πεποιημενος. ηδη δε
περι τωτου ειπομεν. ως και
„πρωτης και ανωθεν δυναμε-
„ως τον κοσμον γεγενησθαι.

„Ie- Ανωθεν

lens. Aeonēs eodem tropo
dicebantur Spiritus illi *du-
ratione* pollentes. „Princi-
palitas, est αρχη, quae vox
tum itidem aequipollens
τω ο αρχαιος, et tempore
et vi princeps.

„Eum, qui est super
omnia Deum, Habemus
Paulinum illud: ο επι παν-
των Θεος Rom. IX, 5.
Supremo Numini aequi-
pollens. Ad eundem Apo-
stoli locum ipse respicit
Irenaeus, L. III. c. XVI.
§. 3. p. 205. ed. Massu.
non tamen, ut divinam
Christi Iesu naturam, sed
ut hoc inde probet: non
alium quidem Iesum alte-
rum autem Christum sed
unum et eundem esse
(v. §. 2. sub fin.) Hoc ip-
sum

αδην

„Iesum autem, sub-
 „jecit, non ex virgine
 „natum. Impossibile
 „enim hoc ei visum est.
 „Fuisse autem eum Io-
 „seph

Ανώθεν δε εκ τριανω Θεα
 μετα το αδουθηναι του
 Ιησου του εκ σπερματος
 Ιωσηφ και Μαρίας γεγεν-
 νημενον.

sum, ait Irenaeus, inter-
 pretatus Paulus... ad Ro-
 manos scribens de Israel
 dicit: Quorum patres et
 ex quibus Christus secun-
 dum carnem qui est Deus
 super omnes benedictus
 in saecula. Quo loco cum
 sola propter verba: Chris-
 tus sec. carnem, usus fue-
 rit, nec sublimius quid
 inde elicuerit, non impro-
 babile videtur, post vocem
carnem Irenaeum punctum
 cogitare et sequentia in
 Supremum Numen, Chri-
 sti Iesu dati causa laudi-
 bus celebrandum applicare
 consuevisse. — „Plus po-
 tuisse, *ιουδοιστερον γεγεν-
 νηαι*. Phrasid quae ex evan-
 gelio Matthaei, si quidem
 eo utebatur Cerinthus, vi-
 deri potest desumpta. III, 11.
 „ab hominibus,, i. e. *πρα-
 hebr.* *Ἰβ.* hebraizans *απρ*
 Luc. 10, 14, etc.

αδουθηναι dicitur, quid-
 quid ad maturitatem per-
 venit; h. l. aetas vitae ma-
 turior intelligitur.

„ Iesph et Mariae filium,
„ similibiter ut reliqui
„ omnes homines, et
„ plus potuisse iustitia
„ et prudentia et sapien-
„ tia ab hominibus.

„ Et post baptismum
„ descendisse in eum ab
„ ea principalitate, quae
„ est super omnia, Chri-
„ stum, figura colum-
„ bae, et tunc annun-
„ tiasse incognitum Pa-
„ trem et virtutes per-
„ fecisse.

„ In fine autem revo-
„ lasse iterum Christum
„ de Iesu et Iesum passum
„ esse et resurrexisse.

„ Christum autem im-
„ passibilem perseveraf-
„ se, existentem spiri-
„ tali.

„ Iesum autem
„ non ex virgine
„ possibile
„ enim hoc et virgine esse
„ Possibile autem
„ Iesph

„ κατεληλυθεναι τον Χρι-
„ σον εις αυτον (στατες το
„ πνευμα αγιον)
„ εν ειδει περισερας (εν
„ τω Ιορδανη) και αποκαλυ-
„ ψαι αυτω και δι αυτα τοις
„ μετ αυτε τον αγνωσον πα-
„ τερα και δια τετο (επειδη
„ ηλθεν η δυναμις εις αυτον
„ ανωθεν) „ δυναμεις επιτε-
„ τελεkenαι
„ και αυτα πεπονθοτος το
„ ελθον ανωθεν αναππη-
„ ναι απο τε Ιησου ανα. πε-
„ πουθοτα δε τον Ιησυν και
„ παλιν εηγερμενον.

„ Χρισον δε, τον ανωθεν
„ ελθοντα εις αυτον, απαθη
„ αναπτηντα, οπερ εξι το κα-
„ τελθον εν ειδει περισερας
„ και ε τον Ιησυν ειναΙ Χρισον.
Epipha-
„ ε τον Ιησυν Χρισον. Cha-
„ racteristicum hoc Gnosti-
„ corum

Epipha-

ε τον Ιησυν Χρισον. Cha-
racteristicum hoc Gnosti-
corum

Epiphanium in his nonnulla per epitomen
abbre-

corum Christianorum *εὐ-
ξήμα*, ut Iesum, hominem
verum, a Christo, genio
aliquo coelesti discerneret
et duo subjecta ponerent
per se subsistentia, nec nisi
ad tempus unitis viribus
agentia. Non potuit non
haec opinio arridere iis,
qui e schola Alexandrina,
Philonis ad instar, erant
judaizantes. Nam et hi
λογον fingebant subjectum
extra Numen supremum
inde ab initio creationis
subsistens, nec nisi de hoc
inter se dissentiebant,
utrum vis illa *λογικη*, quae
Deo insita olim et coaeter-
na in se mundi condendi
delineationem semper ha-
buerit, tunc cum incipere
mundus debebat, a Numi-
ne Summo ad mundum
efficiendum emissã atque
inde demum per se subsi-
stens, semper futura sit
separata substantia, an ve-
ro mundo olim perituro
in summum illud omnium
principium, *τον ἀγεννητον*
Θεον, sit reditura et se ipsum
rursus velut infutura. —

B

abbreviare, alia truncare, alia vero explanandi studio dilatare, revera autem cum Irenaeo con-sona tradere, manifestum est.

§. VII.

Atque ea ipsa si sola proferret Epiphanius, in quibus Irenaeum vnice sequitur, vnus etiam Irenaei auctoritatem in notitiis de Gnosticismo Cerinthi nobis superesse, profiteremur. Sed idem ille haeresium indagator, Gnosticos eorumque libros accuratius scrutatus, qui de Cerintho Iudaeochristiano satis probabilia nobis retulit, cum narrationi Lugdunensis Episcopi alia etiam de Cerintho Gnostico addat, ea ipsa, quae ex Irenaeo retinuit, vltcrius confirmasse iudicandus est, quatenus Irenaei stricturas non, nisi iis, quae ipse compererat, congrua inuenisset, sine contradictione aut dubitatione fuisset repetiturus.

Quidquid sit, siue vnum Irenaeum de maxima parte Gnosticismi Cerinthiani auctorem esse velis, siue Epiphanium descriptionem illam, quoniam ipse eam certam deprehenderat, repetiisse malis, addit sane Salaminensis Episcopus quaedam ex propriis fontibus. Ea vero ipsa cum reliquae *γνωσται* Cerinthianae Irenaeo cognitae non repugnent, a Iudaeochristianismo quidem Cerinthi Palaestinae probe discernenda, ad *γνωσται* vero eiusdem in Asia degentis haeretici accuratius cognoscendam seorsim exponenda sunt. Scilicet haer. 25. sub.

sub inicit haec leguntur: Τα ἰσα τῷ προειρημένῳ (Carpocrati) εἰς τὸν Χριστὸν συκοφαντήσας ἐξηγήθηται καὶ ἄτος (Cerinthus).

1) ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ σπέρματος Ἰωσήφ τὸν Χριστὸν *) γεννηθῆσαι.

2) καὶ τὸν κόσμον ὁμοίως ὑπὸ ἀγγέλων γεννηθῆσαι.

3) ἄθεν γὰρ ἄτος (Cerinthus) παρὰ τὸν πρῶτον (Carpocratem) διηλλάξε τὴν εἰσαγωγήν τῆς αὐτῆς διδασκαλίας ἀλλ' ἢ ἐν ταύτῳ μόνον (s. ἐν τῷτο μόνον) ἐν τῷ προσέχειν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἀπὸ μέρας. Φάσκει δὲ ἄτος τὸν νόμον καὶ τὰς προφητάς **) ὑπὸ Ἀγγέλων δεδωῆσθαι καὶ τὸν δεδωῆσθαι νόμον ἕνα ἕνα τῶν Ἀγγέλων τῶν τὸν κόσμον πεποιηκότων. Quibus dictis progreditur oratio, vt §. 6. adtulimus: ἐγενετο δὲ ἄτος ὁ Κηρινθὸς ἐν τῇ Ἀσίᾳ διατριβῶν et quae reliqua sunt Irenaeo consona et coordinata. Postea §. II. Cerinthum Gnosticum aliqua argumentatione percussurus triumphum ante victoriam canens inquit: ἐκπεπτώκει δὲ καὶ ἄτος, ὡς ὁρατε πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ἐρασταί. Φάσκει γὰρ τὸν νόμον δεδωῆσθαι ἐν ἀγαθῶν, ἃ τῷ νόμῳ πείθεσθαι δοκεῖ. δηλοῦν δὲ ὅτι ὡς ἀγαθῶν. πῶς ἐν ᾧ ποιητὸς τὸν ἀγαθῶν νόμον δέδωκεν; . . .

§. VIII.

Ex hac non nulla Cerinthi gnostici cum Iudaismo coniunctione aliquatenus intelligere nobis vi-

B 2 demur,

*) Ex Cerinthi Gnostici sententia accuratius scribi debebat: τῷ Ἰησοῦ γεννηθῆσαι.

**) id est: libri sic inscripti etc. Luc. 16, 29.

mur, cur etiam Irenaeus Cerintho proximos addiderit (L. I. §. XXVI.) Ebionaeos, non sane Gnosticos, de quorum opinionibus ideo in *ελεγχω και ανατροπη της ψευδωνυμια γνωσεως* ex instituto loquendi et singularem paragraphum condendi locus non fuisset. Ebionaei autem inter Iudaismum et Cerinthi Gnosticisum ita fere tenebant medium, ut Cerinthus ipse inter Christianos Iudaizantes et Gnosticos meros medius comparet. Quae similitudo Irenaeum, ut, consilii sui aliquantum oblitus, etiam haereseos non-gnosticae mentionem faceret, statos extra fines pertraxisse videtur.

Locus autem, quo Irenaeus Cerintho Ebionaeos subiungit, cum in editis inter vexatos sit, distinctione rectius posita — ut hoc in priori tractatione §. 7. p. 16. promissum quasi per transitum notemus — emendari et explicari poterit. Nunc enim cum haec legamus: „Qui autem dicuntur Ebionaei, consentiunt quidem mundum „a Deo factum, *ea autem, quae sunt erga Deum, non similiter ut Cerinthus et Carpocrates opinantur.* Solo autem eo, quod est secundum Matthaeum, euangelio utuntur“ etc. quoniam Ebionaei in articulo de Iesu Christo, non omnino quidem sed tamen circa caput caussae, cum Cerintho et Carpocrate conspirarent, Cotelarius in nota ad Constitut. apost. L. VI. c. 6. particulam *non ante similiter expungendam*, Græbius, ad locum hunc ipsum Irenaei, *consimiliter* legent-

legendum esse coniecerunt. Sed adflicta vocula non a Codice nullo expuncta, antiquiori iam tempore, quam ex quo nostri sunt Codices, lecta fuisse videtur ab haeresiologis, non excepto etiam Auctore Appendicis, Tertulliano de praescriptionibus haereticorum commentario additae. Is enim, qui Irenaeum (latine versum) aequae ac Epiphanium contulisse et sua ex utroque compilasse videtur, Irenaei quidem illud *similiter* aequae ac voculam non ante oculos habuit. Nimirum post comma de Cerintho haec addit: „Huius successor Ebion fuit, Cerintho non in omni parte *consentiens*, quod a Deo dicat mundum, non ab angelis factum.“ Legerat igitur utrumque illud et: *consentiunt* et non *similiter*. Sed alterum statim ex altero suppleuit, unde consensus et dissensus *ex parte* emerfit.

Idem vero quod Cotelerius et Grabius textu per coniecturam immutato intendebant, obtinemus commate post voculam *similiter* posito. Quo facto simul antecedens: *consentiunt*, ex opposito non *similiter* lucem accipit. Malimus itaque locum sic refingere: „Qui autem dicuntur *Ebionaei, consentiunt quidem*“ (sc. cum ecclesiasticis) „mundum a Deo“ (summo et vno) „factum, ea autem, quae sunt erga Dominum, non *similiter*. Ut Cerinthus et Carpocrates, opinantur *). Solo autem“ etc. Ad vocem: non

B 3

simi-

*) Dum Cerinthus Iesum Messianam dignitatem et aucto-

similiter subintelligendum est verbum: consentiunt, (συμφωνοῦσι τοῖς καθ' ἡμᾶς). Antecedentes vero voces: ea autem quae sunt, erga Dominum, cum in graeco textu brevius ita sonent: τα δε κατα τον Κυριον, accusativum per κατα supplendum sumi debere, nemo dubitauerit. Graece igitur locum ita fere sonasse putemus: Οι δε λεγομενοι Εβιωναῖοι συμφωνοῦσι μεν τον κοσμον απο τε Θεου γεγενηθαι τα δε κατα τον κυριον εχ' ὁμοιωσ. Καθ' ὡς *) ο Κηρινθος και Καρποκρατος, δοκῶσι μονω δε τῶ κατα Ματθαιον εναγγελιω χρωνται κ. τ. λ.

§. IX.

Sed haec velut ex adjacentibus delibata sunt. Persequimur autem, quod nostri nunc trahitis est, articulatum Cerinthianum Gnosticismum e locis superius datis exponentes. Spectant autem auctoritatem tum habuisse autumabat, cum mens quaedam coelestis, ο Χριστος, illi adesset, Ebionaei vero Iesum putabant Messiam fuisse, quoniam Deus vi sanctissima (το πνευματι αγιω) ipsum perfuderit, non tam seipsa differebant, quam verbis modoque effectum idem explicandi.

*) Sic posito textu, reliquos haeresiologos, qui „Ebionaeos“ in multis *Cerintho similiter* errasse, ut Philastrii haec verba sunt, vel Ebionem *ισα τοῖς αλλοις εν απασιν φρονησαι* profitentur, ut haec quidem Epiphanius scripsit (haer. XXX. p. 126.) *consimiliter* legisse non efficitur. Ipsorum assertio pendet a voce: *ut* vel *καθως*.

autem, quae de illo comperimus, partim Cosmologiam theologiam partim vero fontes religionis et denique Christologiam. Prioris generis haec sunt:

1) *Existit principalitas (αρχη) quae est super uniuersa (εφ όλων) Deus qui est super omnia, Deus primus.* Deum enim primum ponere ita absolum non videbatur illis temporibus, quibus vel Iudaeus unius Dei confessor, Philo, subiectum Deo supremo inferius et secundarium etiam Deum et quidem δευτερον Θεον nuncupare non haesitauerat; *ατος γαρ (ο ερμηνευς λογος), inquiring, των ατελων ειη θεος, των δε τελειων και σοφων ο πρωτος.* Opp. edit. Pfeiffer. p. 362. Vol. I. Eodem vergit Vol. II. p. 142. vbi: *τοις δε Αευιταις, ait Philo, ο πάντων ήγεμων εστιν, να οι μενατελεις νομον (lege nobiscum: ηγεμονα) εχωσι τον ιερον λογον ατοι δε τον, ω ιεραγται, Θεον.* Quae dicta illustrantur quam maxime loco, qui, ex I. libro Philonis ζητηματων και λυσεων apud Eusebium in Praeparationis Euang. L. VII. c. 13. seruatus extat, his verbis: *διατι ως περι ετερεχ θεχ φησι το εν εμοι θεχ εποιησε τον ανθρωπον, αλλ' εχι εν τη εαυτε; Παγμαλωσ και σοφωσ τατι κεχρησμοδηται. θνηταν γαρ εδεν απεικονισθηναι προς τον αιωαταω και πατερω των όλων εδυατο αλλα προς τον δευτερον θεον, ος εστιν ενεινα λογος. Εδει γαρ, τον λογικον εν ανθρωπε ψυχη τυπον υπο θειχ λογε χαρμαχθηναι, επειδη ο προ τε λογε θεοσ κρειστων εστιν η πασα λογικη φύσις. τω δε υπερ τον λογον εν τη βελτιση και τινη εξαρετω κωθεσωτι ιδεα εδεν θεμις ην γενητον εξομοισθαι.* Quibus addere poteris ex libr.

II. legis Alleg. p. 228. locum de manna allegoricum: ποτιθῆσαι (ψυχαί illae) και τα μαννα τιπιμπλονται τα γενικωτατα. Καλεται γαρ το μαννα Τι; ο παντων γενος εστι — i. e. Manna hebraice (Exod. 16, 15.) significat *quid*, id quod generalissimum est ex praedicatis omnium, quae cogitari possunt. — Το δε γενικωτατον εστιν ο Θεος και δευτερος, ο θεος λογος. τα δε αλλα λογω μονον υπαρχει, ερηγοις δε εστιν ε *) , ισον τω εχ υπαρχοντι. Quin etiam summum illum Logon ab interpretibus Alexandrinis τον θεον dictum fuisse, libro de somniis p. 465. (ed. Colon. 1613.) huc illuc se vertens asserit Philo his verbis: καλει δε τον θεον τον πρεσβυτατον αυτε νυνι λογον; ε δεισιδαιμονων περι την θεσιν των ονοματων. Alias enim τον λογον vocari θεον sed sine articulo, concedit. Etiam reliquae illae phrasae de Θεω όλων και απαντων paripane sensu sumtae Iudaeos Alexandrinos allegoristas non offendebant.

2. *Deus primus non factor mundi.* — Cur non? ex Cerinthiana γνωσει ipsa non relatum legimus. Nec satis patet, vtrum Cerinthus solum inter τον Αιτιον πρωτον et δευτερον cum Allegoristis Iudaeis discrimen fecerit, an vero summum Deum nullo

*) In Editis legitur: εστιν ε ισον . . Sed sensus hic est: reliqua existentia non sunt nisi per logon illum, reuera autem sunt non (ein nicht) aequale non-existenti.

nullo modo causam mundi voluerit haberi. Etiam si a Virtute Deum primum ignorante mundum conditum autumaret, eam tamen, quantumvis nesciam, a summo principio pendentem cogitare sane potuit. Quo facto ab Alexandrinis Allegoristis Indaicis non nisi in eo discessisset Cerinthus, quod hi Logon, mundi demiurgum, statuerent τῷ Αιτιῷ deditum eiusque cognitione maxime imbutum. Philo nimirum p. 66. de Cherub. ed. Pfeiffer haec ponit discrimina causarum: Προς την τινος γενεσιν πολλα δει συνελθειν τὸ ὑφ' ἧ, τὸ ἐξ' ἧ, τὸ δι' ἧ, τὸ δι' οὐ. Καὶ ἐστὶ μὲν τὸ ὑφ' αἰτιῶν ἐξ' αὐτῆς ἢ ὑλῆς δι' ἧ δὲ τὸ ἐργαλείον (al. ὄργανον) δι' οὗ δὲ ἡ αἰτία. . . Ἰδε τὸνδε κοσμον. Εὐρησεις γὰρ αἰτίον μὲν αὐτῆ τὸν Θεὸν, ὑφ' ἧ γέγονεν, ὑλὴν δὲ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν συνεκράθη, ὄργανον δὲ λόγον Θεοῦ, δι' ἧ κατασκευάσθη, τὴν δὲ κατασκευῆς αἰτίαν τὴν ἀγαθότητα τε δημιουργοῦ. Φιλαλήθων (sic instat) ἡδὲ διακρισις, ἐπισημῆς ἀληθῆς καὶ ὑγιᾶς ἐφιεμένων.

3. *Existit Virtus quaedam a Deo primo valde separata et distans eunque ignorans.* Hanc igitur Deo summo longe inferiorem nec (satis bene) de illo informatam fuisse cogitauerit. Quod *malam in se* habuerit, non sequitur. v. prior. tractat. §. 18. p. 32. Potius, qua methodo, in multis sane probabili, de lege Mosaica iudicauerint Gnostici, clarissime patet ex Ptolomaei ad Florin. epistola in Epiphanii haer. 33. §. 3. sq. exhibita, vbi conditor legum mosaicarum iudica-

tur μεσον κηθεσως και μητε αγαθος ων μητε μεν κηκος, μητε ακηκος, ιδιως τε λεχθει αν δίκαιος, της κατ αυτον δικαιοσυνης ων βραβευτης. Και . . . μεν κατωδεεσερος τῷ τελείῳ θεῷ και της εκεινη δικαιοσυνης ελαττων ἕτος ὁ θεός, ἄτε δη και γεννητός ὦν και ἐκ αγέννητος. v. Grabe spicileg P. II. p. 79. coll. p. 70. 71. vbi misoponeros dicitur.

Non hanc virtutem κοσμοποιῶν sed mundi ipsius materiam alio loco (L.V, 19.) quem iam *) Massuetus, editor Irenaei, ad Cerinthum pertinere voluit, intelligit Lugdinensis „alii, in „quiens, ab Angelis quibusdam dicentes factum „esse mundum et substantiam eius. Alii qui- „dem porro et longe separatam ab eo, qui est se- „cundum ipsos, Patre, a semet ipsa floruisse et ex „se esse natam. Subintellige ex antecedentibus — „substantiam mundi.

4. *Ab hac Virtute factus est mundus.* Quo nomine eam vim, et naturam, mundi opificem, Cerinthus appellauerit, non constat. An demiurgum? id est δημιουργόν seu eum, qui quid palam producat (*hervorarbeitet*)? An vero nomine forsan ex veteri Testamento, hoc est, eiusdem opificis angelorumque ipsius ex oraculis desumpto?

Angelos ipsum habuisse mundi opifices, Epiphanius, loco supra §. VI. allato, monet, atque in

*) cf. über den Zweck des Euang. Ioh, p. 154.

in suis ex Irenaeo excerptis, ut videtur, studiose et de industria omittit comma illud: „sed a „Virtute quadam — Deum“; ex quo quippe *uni* Virtuti seu Angelo Cerinthus mundi fructuram demandasse videretur. Possint haec sine artificio consentire. *Angelorum* nomen malebat Cerinthus, ut judaizans. *Αγγελων* nuncupatio, id est naturarum per *αιωνας* duraturarum — vtrum jam trita fuerit tum inter gnosticos nequit ostendi. Plures autem angelos in mundo condendo cooperatos vnum inter se principem habuisse, operis rectorem, qui alios adlocutus excitauerit (Gen. I, 26.) hoc alius Iudaeorum figmentis valde consentaneum recipere facile potuit Cerinthus et sibi tamen Iudaicam Dei unitatem servasse videri. Deum enim Archangelos et Angelos, in textu designato, compellasse, Iudaeorum erat opinio, Chrysofomo etiam et Theodoro nota.

Nolim tamen omnino contradicere, si Irenaeum hoc in articulo discrimen inter Carpocratem, (L. I, 25.) qui mundum ab *Angelis* multo inferioribus ingenito Patre factum dixerit, et Cerinthus, qui *enam* Virtutem mundi opificem habuerit, accuratius fixisse cum doctiss. Storr praeeperis. Irenaeus sane, quod perspicacissime vidit Vir S. Reu. *Ueber den Zweck des Euang. Joh.* p. 154. alio loco L. II, 11. distincte reprehendit „credentes, quoniam angeli aut Virtus „aliqua separata a Deo et ignorans eum fecit hanc
vni.

„vniuersitatem;“ licet hoc ipso in loco ante vocem: angeli, desiderari adhuc possit vocula: *aut.* Tum demum nempe praecise distinctio opinionum indicata foret.

Vtrum ipsa etiam mundi materia extiterit sec. Cerinthum ex voluntate mundi fabricatoris, an vero antea illam extitisse sumserit, definire nescimus. cf. tamen nrum 3.

§. X.

Fontes religionis quosnam habuerit Cerinthus, minus dilucide cognoscimus. Si dogmata eius pensitantes ad fontes, vnde profluxerint, retro concludimus, plurima sine dubio ideo ipse statuisse sibi visus fuit, quoniam aliter apte cogitari non possent. Dei primi infinitam illam distantiam ab omni materia ex suo de puritate diuinae naturae conceptu eum eliciuisse, nemo putem, dubitabit. Fecerunt hoc idem Alexandrini Iudaeorum Allegoristae. Inferioris naturae opus mundum habuit, quia valde imperfectum hunc videre sibi videbatur. His positis Iudaeus natu, quaecunque ex Iudaicis libris sacris retinere potuit, admiscuit. Sic non inepte cohaerent, quas Epiphanius tradit, Gnostici Cerinthi theses de veteri Testamento sequentes:

1) *Vnus ex angelis mundi fabricatoribus legem dedit Mosaicam,*

2) *haec*

2) haec, partim bona, adhuc etiam ex parte seruanda est.

3) etiam prophetae, id est libelli prophetici, ab angelis dati sunt.

Cerinthum gnosticum in Vet. Ti libris multa inuenisse, quae Deo primo indigna ipse censuerit, ex sententiis aliorum gnosticorum contra sacras Iudaeorum scripturas pronuntiatis facile intelligitur. Sed omnia tamen non damnauit. Talia enim praecepta, vt το μη μοιχευειν, το μη Φορευειν, et ipsi visa fuisse αγαθον νομον Epiphanius innuit §. II. Vnde hanc seruari debere legis partem ob internam bonitatem, in promptu erat. Eum vero, qui subinde bona etiam et voluerit et praeceperit, vtut, summi Dei ignarum malum morali sensu habere non potuit. Habuit tamen εν αγαθον, hoc est, neque mundi perfectissimi neque legis omnibus numeris absoluti auctorem. Qua de re vt inter Epiphanium historicum et πολειμιστην distinguamus, supra jam tract. I. §. 32. indicatum est *).

Prophetas aliqua saltim ex parte in pretio fuisse apud Cerinthum, inde etiam confirmari potest

*) Consentientem habemus Walchianam haeresium historiam p. 261. IV Die Welt hat einer von diesen Engeln erschaffen, der zwar nicht böse ist, aber doch den höchsten Gott nicht erkannt hat.

potest, quod in *γνωσει* sua Christum, seu Messiam, id est, titulo plane Iudaico insignitum *πνευμα*, recepit; quod idem deinde a Cerintho ad alios e. g. Valentinum, facilius diuerso etiam sensu, transiit, semel in ista *γνωσει* christiana susceptum.

Dum diserte legem vni angelorum tribuit, prophetas non omnes ab eodem actos fuisse, voluit, vt videtur, innuere. Sic Iudaeos etiam inter *θεοπνευστων* Mosis et Prophetarum ingens ponere discrimen, omnes sciunt. Et speciatim apud Allegoristas Alexandrinos Mosen aliis omnibus mirifice eminuisse, colligi statim potest ex Hornemannianis ad illustrationem doctrinae de Canone Vet. Testamenti ex Philone observationibus (Havniae 1775.) p. 34. sqq. Similiter autem negotia inter angelos dispertiri omnes ii solent, qui tutelares genios seu angelos statuunt. Atque in tali *των αγγελων θερησεις* natum habemus et educatum Cerinthum.

Ex nouo Testamento ipsum Cerinthum non nisi Matthaei Euangelium vsurpasse, Epiphanius, vt monuimus tract. prior. §. 20. non diserte tradit. Multo minus quonam opinionum nexu id receperit, colligere possumus. Loquitur enim Haeresiologus de pluribus Iudaizantium Christianorum partibus, qui Messiae adseclae veraces videri voluerint. Quid exinde Cerinthus *Gnosticus* retinuerit, quid tales Cerinthiani, nemo conficiet. Epiphanius in
illo

illo orationis contextu, si omnia damus, non nisi Iudaeochristianum Cerinthum attigit. Talis dum erat, *παυλον* etiam *ηθετησε*. An serius item, dubitamus; videmus tamen, etiam a gnostico, *τον νομον απο μερας* seruante, Paulum, diu antea oppugnatum, ita male intelligi potuisse, vt reiciendus ei videretur. Paulinum enim illud: *τον νομον, την εκ νομης δικαιοσυνην* repudiari, semper ambiguitatis aliquid habebat, et plerisque Iudaeochristianis exosam a Petr. 3, 16. 17. *αθεσμων* speciem.

§. XI.

Christologia Cerinthi Iudaeochristiani quae fuerit nos prorsus latet. Gnosticus

1) *Iesum non ex virgine, sed Iosephi et Mariae filium, similiter, vt reliqui omnes homines, natum habuit.*

Iosephi filium Iesum fuisse, similiter vt reliqui homines omnes natum cum initio Euangelii Matthaei quomodo conciliauerit Cerinthus, nos sane non perspiceremus. Sed Cerinthum ipsum illa *γενεαλογια ενσαρκω* vsu fuisse, vt modo diximus, historice traditum non est. Ex Ebionaeis etiam antiquiores illi, qui Iesum hominem *λιτον μεν και ποιον, εξ ανδρος τε ποιωνιας και Μαριας γεγεννημενον* autumauerunt v. Euseb. H. E. III, 27 poterant certe Matthaei introitum recipere, si forte *ανδρα* istum non Iosephum ipsum fuisse suspicabantur.

bantur. Quos cum Epiphanius dixisse scribat haer. 30. §. 11. *ἐν παρατρύβῃς καὶ σπέρματος ἀνδρός, τέτρεσι τῷ Ἰωσήφ τὸν χριστὸν γεγεννηθῆναι*, hoc ipsum: *τέτρεσιν τῷ Ἰωσήφ*, supplementum esse patet, quod ex coniectura addi debere E. putauerat.

2) *Iesus iustitia et potentia et sapientia aliis hominibus plus potuit.*

Quid de origine mentium humanarum statuerit Cerinthus, hoc loco sciscitari monemur. Undenam enim quaeso, id quo Iesus homo plus potuit? sed filet historia; in qua suppleta audaciores esse veremur. Dum Gnosticus homo ait: plus potuit; magici quid dicto inesse videtur, mentem scilicet Iesu contra angelos mundipotentes, ut ita dicam, plus potuisse infusa sua vi. Cur hunc hominem Christus deinde prae aliis elegerit, Patris manifestandi ὄργων, sic demum explicatum erat.

3) *A summo principio descendit in Iesum (πνεῦμα ἁγίον) Christus post baptismum, columbae figura.*

Phrasis: columbae figura, *ἐν εἰδεί περιστερᾶς* apud Lucam solum extat III, 22. (*σωματικῶς εἰδὲι ὡσεὶ περιστερᾶς*) Tantum abest, ut Cerinthi formulae extantiores a Matthaeo penderent. „Post „baptismum“ ait; id est cum caput ex undis iterum eleuaret, atque ad litus ascendere inciperet. Matth. 3, 16. Marc. 1, 10.

4) *Iesus*

4) *Iesus tunc annunciauit incognitum Patrem.*

Deum vt *Patrem*, non vt iratum vindicem ostendere, quantum Iesu curae cordique fuerit, bene senserunt Gnostici. Et Pater multis sane ex aequalibus *incognitus* erat, Eu. 1, 18. 6, 46. 8, 54. etc. dum Iehoua Deus fortis et Zelota, Iudaeo metum incussit, gentilem vero quemuis irati Dii terrefecerunt. Id vnice dolendum est, gnosticos inde ad diuersitatem Dei Summi a Deo Prophetis et Mofi cognito temere conclusisse. Exegeticam aliquam diuersitatem, quae ex vetustate hominum librorumque illorum facile explicatur, si tenuissent, naturale seu reale discrimen vt excogitarent, adducti non fuissent.

Locus Irenaei alius, quem post alios huc contulit S. R. Storr. (*Ueber den Zweck des Euang. Joh.* p. 178.) varia habet, quae Lugdunensem ibi ad Cerinthum respexisse nobis vero abfimile ostendunt. Legimus autem L. III. c. 16. §. 1. „Quoniam autem sunt, qui dicunt, Iesum quidem receptaculum Christi fuisse, in quem desuper quasi columbam descendisse Christum et, cum indicasset innominabilem Patrem, incomprehensibiliter et inuisibiliter intrasse in *Pleroma*. Non enim solum ab hominibus sed ne ab his quidem, quae in coelo sunt, potestatibus et virtutibus apprehensum eum. Et esse quidem filium Iesum, *patrem vero Christum* et Christi *patrem Deum.*“ In his licet sint, quae etiam

C

Cerint-

Cerinthiana fuerint, tamen Christum *Patrem* a Cerintho dictum fuisse, non quadrat. Ita demum is se, non incognitum Patrem per Iesum annunciaffet. Etiam 2. formula: pleroma, ex Eu. Ioh. I, 16. hausta nobis videtur, adeoque prioribus gnosticis ignota. Denique 3. plures in *coelo* Cerinthum posuisse *ἐξουσίας καὶ δυνάμεις*, alibi non deprehenditur, nisi angelos *ἠοσμοποιούς* heic intelligi concedas.

5) *Iesus tunc et virtutes (δυνάμεις) perfecit.*

6) *In fine reuolauit Christus a Iesu atque ita impassibilis perseuerauit, πνευματικῶν.*

Ergo non indiuiso eo nexu, quem posterior formula personalem appellauit, Iesu homini vnitus videbatur Christus ille e superioribus Spiritus; vnitus tamen ita, vt, nisi reuolasset, ex passione Iesu trahere aliquid potuisset. Spiritum vero excellentiorem aliquem pati, *γνώσις* non ferebat. Passionibus inferiorum *αιώνων* originem mali *ὡς ἐν παραβολῇ* adumbrabant Gnostici.

7) *Iesus passus est.*

Cui bono? Cerinthianam de hoc interpretationem frustra optamus. Mundi opifices angelos Iesum eo vsque persecutos fuisse, vt Walchiana haeres. historia l. c. p. 264. interferit, vetus historia non docet. Qualis enim redemptio Cerinthiana fuerit, id ex multis illis speciebus, quas Irenaeus L. I. c. 21. commiscuit, nequimus

nos

nos expiscari. Quadrare possent in Cerinthum, quae leguntur nr. 2. p. 94. το μὲν βαπτισμα τε φαινομενε Ιησϋ, αφεσεως αμαρτιων, την δε απολυτρωσιν τε εν αυτω Χρισϋ καταλθόντος εις τελειωσιν ειναι υφιστανται, si εν αυτω idem sit ac εις αυτον, eum in modum, vti mox nr. 3. p. 95. baptismatis formula aliqua gnostica affertur: εις ονομα αγνωστου πατρος των ολων, εις αληθειαν μητερα παντων εις τον καταλθόντα εις Ιησυν εις *) ενωσιν και απολυτρωσιν και κοινοτητα των δυναμεων. Praeter voces εις αληθειαν μητερα παντων Cerinthiana etiam sunt haec omnia

3) *Iesus resurrexit.*

An σωματικως? an vero σωματικη tantum ειναι? Materia vti, Cerinthianus Christus non dedignatus fuerat, dum Iesum οργανον suum delegit. Nihil repugnantiae ergo habebat, si quacunque demum de causa vel ipsum corpus Iesu sui nolebat hac nece periisse. Quid vero postea de corpore rediuiuo factum esse putauerit Cerinthus, plane nescimus.

Corporum resurrectionem Gnostico Cerintho cur tribuamus, non inuenimus. Est tamen inter Gnosticos Menander, ex Samaritanis progressus, vt Cerinthus ex Iudaeis, qui „resurrectio-

C 2

„nem

*) Intellige: descendentem hac sine, vt vnitionem (inter se et Iesum) et redemptionem efficeret atque (cum Iesu) miraculorum facultatem committeret.

„nem per id, quod est in eum baptisma, acci-
„pere eius discipulos et vltra“ (sc. post resur-
rectionem e mortuis) „non posse mori sed
„perseuerare non senescentes et immortales“ ven-
ditauit. Iren. L. I. c. 23. nr. 5. p. 100. Priori-
bus igitur illis ex Samaritano-christianismo ex-
ortis Gnosticis corporum quoque depurgando-
rum spem aliquam fuisse constat. Non enim
adeo mere-Gnostici erant, vt sequiores. Adhac-
rebant Iudaizantia non nulla. Ex Epiphanio
certe haer. 27. §. VI. Cerinthianos gnosticos vel
omnes vel nonnullos corporum resurrectionem
negasse, itidem confici non magis potest, quam
contrarium. Non enim historice loquitur de Ce-
rintho nisi sub initium paragraphi; posthaec ex
Paulo id tantum vniuerse elicit, fuisse Paulina
aetate, qui vel Iesu vel mortuorum omnium re-
surrectionem negauerint. Eos vero Cerinthia-
nos fuisse, non dicitur.

Sunt etiam, qui ad Cerinthianam doctrinam
retulerint ex haer. 27. §. VI, p. 114. Epiphaniū
locum hunc: *εν ταυτη γαρ τη πατριδι (sc. αιρεσεων)
Φημι δε Ασια, αλλα και εν τη Γαλατια πανυ ημασε το
τρετων διδασκαλειον εν οισ και τι παραδοσεως πραγμα
ηλθεν εις ημας ως τινων μεν παρ αυτοις προφθανοντων
τελευτησαι ανευ βαπτισματος, αλλες δε αντ' αυτων εις
ονομα εισιων βαπτιζεσθαι υπερ τε μη εν τη ανασσει
ανασταντας αυτας δικην δεσναι τιμωριας βαπτισμα μη ει-
ληφοτας, γινεσθαι δε υπο χειρις της τε κοσμοποιε εξε-
στιας, και τετα ενεκα η παραδοσις η ελθουσα εφ ημας
Φησι τον αυτον αγ. Αποστολον ειρημεναι ει ολωσ νεκροι*
28

αὐτοὶ ἐγείρονται τὶ καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; (1 Cor. 15, 29) Sed ex mente scriptoris quorumnam fit το τετων δεδασκαλειον, quod in Galatia et Asia inuauerit, confici non potest. Talium omnino, qui Iesum nondum resurrexisse, sed cum mortuis resurrecturum esse, putauerint, id etiam fuerit necesse est, si ex contextu orationis argumentari licet. Tales vero ad Cerinthianos *Gnosticos* pertinuisse, idem vetat contextus, qui antea inde a §. II. med. de Iudaeochristiano Cerintho, tum vero §. V. de Iudaeochristianis variū generis haereticis differuerat.

§. XII.

Atque haec omnino sunt, quae nos quidem de Cerinthiana γῶσει tanta, quanta hisce in rebus post tantum temporis interuallum, in ista documentorum et paucitate et obscuritate nobis contingere potest, cum specie veri elicere ualemus. Veri autem vel maxima species, qua haec omnia vnquam nitent, maior sane et splendidior esse non potest, quam Irenaei et Epiphaniī auctoritas in re a tempore locoque, quo isti degebant, remota nec ab ipsis nisi breuiter et velut e longinquo tacta jure meritoque aestimatur. Deplorandam profecto interpretis conditionem, si in explicandis Noui testamenti libellis aliquot grauissimis et difficillimis a pauculis hisce potissimum notitiis, ubi tot momenta insunt non luculenter et distincte tradita, pendere deberet. Immo vero mul-

to magis adhuc deplorandam dogmatici fortem, cui hac velut clavi *) necessaria imprimis vtendum esset ad penitiorum Iohannei euangelii atque epistolarum sensum hominibus de salute sua inde stabilienda sollicitis anxiiisque recludendum. Is sane obscurum ex obscuriori, certius ex incertiori illustrandi et confirmandi artem adinuentam teneat, necesse est, qui hac via persuasum sibi habeat vel se ipsum ascendisse vel alios se educere posse in eum certitudinis et *πισως* gradum, ad quem in rebus diuinis atque adeo mentis nostrae aciem superantibus cautus quisque et religione sine metu tactus adniti optauerit. Nos quidem, si hac potissimum via ad exegetin et dogmaticam Iohannis Euangelistae tendi debere cerneremus, videremur sane nobis e longinquo tranitem ingressi lubricum, cuius in lateribus hic illic biuia vtrique paterent et triuia, quibus admoti quo eundum sit, nunquam certum, sed magis minusue probabilem tantum, si fors ita fert, indicem reperiremus. Quot enim quaeso sunt, dum vel vnam Walchianam euoluere placet haeresium historiam, momenta in Cerinthiano systemate, in quibus eruditi historiarum indagatores — non dicam, statim consenserint — sed nunc vel tandem, dubitationibus hinc inde pensitatis, in vnum conspirauerint? Quotnam vero, ex quo omnia ista recentius etiam de nouo

*) Extat *Oporini* Clavis euangelii Iohannei historico-ecclesiastica. Goettingae 1743.

a pluribus viris eruditis examinata fuerunt, su-
peresse adhuc putes dubia, ex parte nunquam
inextricabilia? Sint vero talia omnia doctiori-
bus, quam nos sumus, certa satis et indubia;
quo modo demum ita perspicua fieri possent,
vt meditabundus certique cupidus euangelii Io-
hannaei lector, non innutritus tamen ecclesiasti-
cis istis subtilitatibus, lucem exinde petere pos-
sit, non obscurius, quam in causa grauissima
opus esset, in vulgus ostensuram: an et quo sen-
su Iohannes thema suum: *ὅτι Ἰησὺς ἐστὶν ὁ χριστὸς
ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ* (c. XX, 31.) aduersus Cerinthianam
ἡρώσιν ψευδωνυμῶν munire voluerit?

§. XIII.

His pro merito perpenfis non multum sane
lucraremur, si Iohannem Euangelistam contra
Cerinthum et commentarium suum de Iesu Mes-
sia et epistolas scripsisse, certissimo historici te-
stimonio sed generatim edoceremur. Euange-
lium enim illud vniuersę contra Cerinthum esse
scriptum, non sufficeret nobis nosse, sed quae-
nam effata Iohannea praecise contra Cerinthum
dicta sint adeoque ex antithesi ista strictius ex-
plicari debeant, id, cum Iohannes digitum in-
dicem eo intendere noluerit, aliunde certo co-
gnoscere gestiremus. Non enim omnia Cerinthii
statim falsa, si vel maxime constaret, Iohannem
Cerinthiana scriptis refutasse. Neque omnia Io-
hannae, quae forte vt tela in Cerinthum a no-

bis verti possint, ab ipso scriptore in eum' cusa fuisse sumamus, si, quem circulum in demonstrando vocant logici, pro grauitate rei circumspecti vitare cupimus.

Itaque, vt exegeticae saltem lucis aliquid inde sperari possit, testimonium de scopo Euangelii Iohannei aduersus Cerinthum aut dilucidum atque accuratum satis fuerit, aut nobis nullum sit, necesse est. Tale autem testimonium in loco ap. Irenaeum L. III. c. 11. non exhiberi, admodum dolemus. Haec enim sunt, quae legimus: „Hanc fidem“ (quod sc. vnus et idem Deus et Pater fit, qui a Prophetis quidem annuntiatus, ab Euangelio verò traditus etc. III, 10. sub fin.) „annuntians Iohannes, Domini discipulus, volens per Euangelii annuntiationem, auferre eum, qui a Cerintho infeminatus erat hominibus, errorem, et multo prius (!) ab his, qui dicuntur Nicolaitae, qui sunt vullio (αποσπασμα) eius, quae falso cognominatur scientia (γνωσις ψευδωνυμος) vt confunderet eos et suaderet, quoniam vnus Deus, qui omnia fecit per Verbum suum, et non quemadmodum illi dicunt: alterum quidem fabricatorem (Demiurgum) alium autem Patrem Domini, et alium quidem fabricatoris filium *), alterum vero de superioribus Christum, quem

*) Iesum, quatenus a Christo illo de superioribus spiritu distinguitur, fabricatoris filium nuncupatum

„quem et impassibilem perseuerasse, descenden-
„tem in Iesum *filium fabricatoris* et iterum re-
„uolasse in suum Pleroma, et Initium quidem
„esse Monogenem, Logon autem verum filium
„vnigeniti, et eam conditionem (*κτισιν*) quae est
„secundum nos, non a primo Deo factam sed a
„Virtute aliqua valde deorsum subiecta, et ab-
„scissa ab eorum communicatione, quae sunt in-
„uisibilia et innominabilia. *Omnia igitur talia*
„*circumscribere volens discipulus Domini et regu-*
„*lam veritatis constituere in Ecclesia: quia est*
„vnus Deus omnipotens, qui per Verbum suum
„omnia fecit et visibilia et inuisibilia; significans
„quoque: quoniam per Verbum, per quod Deus
„perfectit conditionem (*κτισιν*), in hoc et salutem
„his, qui in conditione sunt, praestitit homini-
„bus; sic inchoauit in ea, quae est sec. Euan-
„gelium doctrina: In principio erat Ver-
„bum“ etc.

C 5

§. XIV.

tum fuisse a quibusdam Gnosticis, hoc ex loco
latis patet. Dubium vero est, an graecus textus
τῆ τεκτονος (Ιωσηφ) υιος an vero *τῆ δημιουργε υιος*
scriptum habuerit. Iesus homo in Cerinthiano
quoque systemate erat *ex conditione* i. e. *κτισει*
Demiurgi. Hoc ipso filio Demiurgi (vt ab aliis
Gnosticis terrenus Iesus vocabatur III, 11. §. 3.
p. 189. b) contra Demiurgum sec. Cerinthum vte-
batur Christus. Nihil igitur impedit, pro titulo:
fabricatoris filius, etiam h. l. supponere graecum:
ο τῆ Δημιουργε υιος, cum Iesus Cerintho vnus ex
mortalibus fuerit a fabricatore mundi productis.

§. XIV.

Lecto autem atque relecto hoc loco nemo sane inficias iverit, ab Irenaeo Iohanni Evangelistae voluntatem tribui, *auferendi eum, qui a Cerintho erat infeminatus, errorem*. Nec morabimur in dubitatione contra illud plusquamperfectum: infeminatus erat, quod, si graece quidem lectum fuerit *ενεσπαρη*, omnino non nisi latini est interpretis; monente jam Fr. Ad. Lampe in Comm. ad Evang. Ioh. (Basil. 1725.) T. I. p. 181. §. XV. Cum nimirum Cerinthum gnosticum Irenaeus Iohanni aequalem censuerit (cf. supra §. III, 2. 3.) illud etiam *ενεσπαρη* tamen vertendum esset *infeminabatur*; atque etiam in notione *auferendi* id simul datum esset, quod Cerinthianus error fec. Irenaeum praesens fuerit Iohannis aevo. At vero id, ex quo omnia haec pendent: utrum Irenaeus hac in re *historici* an vero *exegetae* partes egerit, qua quaeso ratione evincamus? Si historicum eum hoc loco malimus existimare, id est, scriptorem, qui ex *παράδοσι* aliqua ipsi probata narrationem sumserit, tum etiam historicum eum censere adigimur in altero momento protinus insequente: quod *voluerit per Evang. annunciationem auferre errorem multo prius infeminatum ab his, qui dicuntur Nicolaitae, qui sunt vulsio**) της ψευδωνυμζ γγνωσεως, Utramque

*) ut ap. Tertullianum: portio de Neronis crudelitate.

que enim sectam comprehendit scriptor in plurali addens: ut confunderet eos . . . In his igitur, quae de Nicolaitis non dubitanter posita sunt, si interpretis coniecturam, non historici traditionem Irenaeus nobis reliquit — ut vero simillimum est auctori *) hac in re classico — quo demum iure, qua quaeso certitudinis specie in altero ejusdem thesicos membro Irenaeum talem sistimus historicum, cui tanta in evangelio Iohanneo momenta, humanae experientiae ac rationi alias impervia, tuto possint inhaerere et inniti.

Plane in eadem re interpretem agere amat Irenaeus, dum Paulo etiam tribuit *voluntatem abscondendi omnem ipsorum* (Gnosticorum sequiorum) *dissensionis occasionem* *) L. III. §. 9. p. 207. Neque alii ex patribus ecclesiasticis in hisce rebus exegeticas coniecturas ab historicis traditionibus discernere, ut debebant, consueverunt. Quis non historicum audiri putaverit: dum Hieronymus (in Catalogo de Vir. eccles. c. IX.) „Iohannes

*) v. *Repertor. f. bibl. und morgenl. Litteratur* XIV. Th. Nro. V. *Ueber eine Stelle des Irenaeus* (III, 11.) von D. Gottlob Christi, Storr. — p. 171 sqq.

**) „*Prævidens enim et ipse* (Paulus) *per Spiritum* „subdivisiones malorum magistrorum (e. g. divisionem Iesu et Christi Cerinthianam, quam „tangit Iren. sub init. §i.) *et omnem ipsorum occasionem dissensionis volens abscondere*, ait, quae „praedicta sunt Rom. 8, 11.

„hannes Apostolus . . . , novissimus omnium,
„ait, scripsit Evangelium, rogatus ab Asiae
„Episcopis, adversus Cerinthum, aliosque hae-
„reticos, et maxime tunc Ebionitarum dogma
„confurgens, qui asserunt Christum ante Mariam
„non fuisse., Atque ita adseverantius nobis
suas coniecturas tradiderunt Patrum vel do-
ctissimi.

§. XV.

Vix autem est, quod moneamus, nihil fere
nobis datum fore, etiam si historici partes in
loco allato egisset Irenaeus. Nihil enim, unde
accuratius cerneremus, in quibusnam locis vel
dogmatibus Iohannes ut Anticerinthianus expli-
candus foret, additur, praeter unum hoc mo-
mentum: „quoniam unus Deus, qui omnia fe-
cit per Verbum suum., Alterum nempe arti-
culum postea demum, cum ex opinionibus Va-
lentinianis *), de ἀπολυρωσει varia commentis,
alia plura interposuisset, indicat hunc: „quo-
„niam per Verbum, per quod Deus perfecit
„conditionem, in hoc et salutem his, qui in
„conditione sunt, praestitit hominibus., Qua
antithesi an etiam Cerinthus feriatur, nos pla-
ne latet, quid de salute per Christum et Iesum
effecta is statuerit, ignorantes. Id vero, quod
prima-

*) ut sagacissime ostendit S. R. Storr in Repertorio
l. c. p. 131. sqq.

primarium facere student *) novae interpreta-
tiones, nimirum: divinitatem τὸ λογὸν ita ad-
struere Iohannem, ut ne Cerinthus quidem ipsi
satisfecisse putandus sit — id sane ne Irenaeus
quidem, sive historicus fuerit sive exegeticus
hac in re coniectator, diserto verbo pronun-
ciavit.

§. XVI.

Iam vero destituti historicae traditionis de
consilio Evangelii Ioh. adversus Cerinthus cer-
titudine, cum tamen ea, quae historice ab Ire-
naeo dicta fuisse non paucis videbantur, ad hanc
quaestionem in historia aliqua Cerinthi pertra-
ctandam deducant cogantque, unus superesset
ad elicienda certiora fons limpidissimus, ipse
Iohannis commentarius. Est igitur, ut attingamus,
quae exinde absque diffusa commentatione in oculos incidant.

Argumentationis summa haec videtur recte
poni posse. Ut Iohannes adversus Cerinthus
antitheses posuisse praesumatur, aut nominatim
Cerinthus refutatus sit, aut theses nonnullae
eum praecise in modum enunciatae deprehenduntur
neceesse est, unde caput doctrinae Cerinthianae
de industria peti et ferri sentiat. Sentiat enim ille,
quem Epiphanius *διεφάλον οφιν, σηπεδο-*

*) *Ueber den Zweck der Evangel. Gesch. und der Briefe Ioh.* p. 181. 424. et alibi.

σχηματισμοῦ, pingere iussit (haer. 28. sub fin.) sentiat ille, inquam, dum feritur, se mori.

Raro quidem antagonistas nominari ab Apostolis in confesso est. In illo igitur, quod ad informandos lectores sibi cognitos (20, 31.) edidit Iohannes, commentario evangelico nomen adversariorum non proponi, nemo mirabitur. Sed si polemicè agitur, antithesin adversarii praecise exhiberi distinctaque negatione tolli debere, perinde nemo erit, qui inficietur. Secus enim si forte statueris et Cerinthiana nonnulla ex verbis Iohanneis posse refelli qualitercunque infestis, sexcenti erunt errores, contra quos Iohannes — „per spiritum forsan praevidens,“ ut de Paulo id novit (§. 14. p. 43.) Irenaeus ο καρδιογνωστῆς — pugnasse dicendus sit. Ecquis vero Iohannem putet tam modeste tractare voluisse τον εχθρον της αληθειας, ut nonnisi ex obliquo atque eminus eum utcunque attingeret. Qualis moderatio, etiamsi caderet in Iohanneum illud ingenium, quod non olim tantum effecit, ut juvenis cum tonantibus et fulgurantibus (שרר בני) componeretur, sed et in senè adhuc insuit satis fervidum, secundum 2 epam. 10, 11. minime profecto convenisset lectorum sive praesentium illorum sive futurorum indoli atque indigentiae. Praesentes enim, quos noverat, lectores, quibus ut Messiana auctoritas Iesu confirmaretur opus erat, ii sane bene jam informati Christiani non erant, quorum commodis etiam nutus ali-

qui

qui e longinquo atque semina argumentorum tecte sparfa satis inservire potuerint. Argumenta vero anticerinthiana in evangelico commentario ut sequioribus lectoribus facilius vel pateant, vel patuerint, tantum profecto abest, ut potius, industriam illam atque artem non unius inter exegetas, qua talia loca, hinc inde tamquam ex obscuro evocata, seorsim extra contextum suum ad aciem disposita atque in arenam deducta, certamini singula adaptare, coniungendo debiliora confirmare, fortiora in altius erigere noverit, demiremur; ita, inquam, demiremur, ut nihil fere mirabilius sciamus, quam hoc, quod in re, si quidem Iohannes de industria tale quid intenderit, tribus lineolis absolvenda, tot et tam compositis machinis bellicis, tantoque adparatu, rem ipsam plerisque imperitoribus ut imperviam occlusuro, opus esse voluerit scriptor divinus.

§. XVII.

Sed lucem omnino cernunt anticerinthianam interpretes nonnulli meridiano sole clariorem, ubi tamen, dummodo multiplicem illam της εξηγησεως discrepantiam, exemplorum, proh dolor, nube per 18. secula ostensam, ex historia intueamur, vix aurora vel λυχνος εν αυχμηρω τοπω adfit, necesse est. Caligantibus nobis utinam unum occurreret effatum, quo hallucinationes Cerintho propriae κατα ζήτην sublatae atque extinctae appa-
rerent.

rerent. Sed potius, verbi causa, loens ille, ut volunt, classicus, quo sub initium evangelii, a Iohanne suis verbis, quidquid in sequentibus et factis et sermonibus aliorum ipse declaratum viderit, praemonente, statim Cerinthus jugulari — post Irenaeum, qui hoc caput suo modo pertrahat L. III, c. XI. — non paucis videtur, ita, quantum quidem nos intelligimus, expressus est, ut et omittantur primaria quaedam anticerinthiana et enuncientur Iohannea eo modo, quem Cerinthus vel in suam etiam partem interpretari vel adeo sponte sensu suo repetere potuisset. Age vero, repetamus nobiscum, si placeat, sublimem illum Iohannei evangelii prologum; quo facto ne unam quidem ibi antithesin Iohanneam Cerinthus distincte atque ex opposito, ut fieri debet, impugnare, satis, opinor, patebit.

Infit: εν αρχη ην ο λογος και ο λογος ην προς τον θεον και θεος ην ο λογος,

Simulac Cerinthus id senserit, λογον esse subjectum πνευματικον, quod per Iesum φως τε κοσμου apparuerit, non potuit non animum eo intendere, utrum Iohannes talibus illum ornet praedicatis, qualia ipse Χριστω suo, de superioribus in Iesum καταβεβηκοτι, tribuere solebat. Nec quidquam deinde in systemate Cerinthi obstabat, quo minus cum Iohanne et ipsemet statim effaretur:

εν αρχη ην ο λογος (ο Χριστος)
και ο λογος (ο Χριστος) ην προς τον Θεον

immo altius etiam extolleret vocem :

Θεος ην ο Λογος (ο Χριστος)

cum Iohannes id, quod Cerinthum unice perdidisset, omiserit addere; nimirum hoc:

ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἦν ὁ λόγος

Quod si pronunciatum fuisset, obmutuisset sane Cerinthus, atque Iohannea verba suis dogmatibus is ipse, cum omnibus Gnosticis, praetendere nunquam potuisset. At vero Θεον nuncupare suum Christum facile potuit ea aetate, qua nomen Dei genericae notionis aliquid habere videbatur, mentibus juxta Supremum Numen pluribus tribuendae; ea, inquam, aetate, qua vel Iudaei Allegoristae suum Logon, summi Dei οργανον inferius, sed antemundanum, Θεον των ατελων, Θεον δευτερον, etiam una voce Θεον appellare, ut supra vidimus § 9. non dubitabant.

Immo vero effatum illud praecellens: Θεος ην ο λογος, contra Cerinthum ejusque similes factis praemonere neminem potuit ea aetate, qua inter Θεον et τον Θεον jam Alexandrini Iudaei aequae, ac Clemens, Origines *), aliique ex Alexandrinis Patribus postea, distinguere noverant. Sic enim
iam

*) Comment. in Ioh. Evang. ad hunc ipsum locum:

Θεος ην ο λογος scribit Origines: τιθησι μεν γαρ
D

iam Philo, libro de somniis p. 465. ed. Colon. ad articulum illum adtendi jubet, ad locum: *εγω ειμι ο θεος ο οφθεις σοι* haec insinuans: *ακριβως εξετασον, ει δυο εισι θεοι. λεγεται γαρ· εγω ειμι ο θεος ο οφθεις σοι, ειν εν τοπω τω εμω, αλλ εν τόπω θεε, ως αν έτερε, Τί εν χρη λέγειν; ο μὲν αληθεια θεος, εις εστιν· οι δ' εν καταχρησει *) γενομενοι πλειεε. Διο και ο ιερὸς λόγος εν τῷ παρόντι τὸν μὲν αληθεια (sc. θεον) δια τῆ ἀρθρε μεμήνηκεν, ειπὼν· εγὼ ειμι ο θεος, τὸν δὲ (ἐν) καταχρησει χωριε ἀρθρε, Φασιων· ο οφθεις σοι εν τοπω ε τῆ θεε, αλλ' αυτο μόνον· θεε. Καλει δε τὸν θεὸν τὸν πρεσβύτατον αὐτῆ νυνί λόγον, ε δεισιδαιμονῶν περι τήν θεειν τῶν ὀνοματων . . .* Quam temporis sui phrasin si sequi volebat Cerinthus — volebat autem is, qui de primo Deo loquebatur, titulo Dei in plures uti — Iohanneo effato teneri plane non potuit, nisi
και ο θεος ην ο λογος

Evan-

το αρθρον (δ) οτε η θεος ονομασια επι τε αγεννητα τασσεται, των ολων αιτιε, σιωπῃ δε αὐτὸ (δ) ὅτε ο λόγος θεὸς ὀνομάζεται . . . λεκτεον δε οτι τοτε μὲν αυτοθεος ο θεος εστι — παν δε ο παρα του αυτοθεου μεταχη της ενεειε θειοτητοε θεοποιεμενον, εχ' ο θεοε, αλλὰ θεοε κυριώτερον αν λεγειτο . . . Clemens autem Strom. III. p. 460. eadem jam edoctus erat: *ε γαρ θεὸν ἀπλῶε προσειπεν, inquit ο τῆ τῆ ἀρθρε προταξει τὸν παντοκρατορα δηλωσασ. cf. Viri perspicacissimi, Christi. Fr. Rösler, Biblioth. der KV, II Th. p. 285. et p. 50. n. 82.*

*) Catechesin intelligit non idololatricam, sed rhetoricam, ut mox contextus docet.

Evangelista contra ipsum pronunciare voluerit, id quod eo certius expectandum fuisse videtur, cum ante et post hanc thesin Deus summus cum articulo nominetur ο θεος comm. 1. 2. Quae cum ita fuerint usu loquendi inter graecos quidem Iudaeos tunc frequentata, (quem contra usus loquendi e Novo Testi. a plerisque nondum ita investigari atque allegari potuit, uti quidem nunc fit in libro eruditionis pleno: *Ueber den Zweck der ev. Gesch. des Ioh.* p. 454.) — nihil superesse videmus, nisi haec alternatim ponenda: aut antitheses *) has Iohanneas non contra Cerinthum directas esse, aut tales Iohannem antitheses edixisse, quales Cerinthus facile effugere potuerit. Posterius autem quis hac in re suspicari ausit, de qua in promptu fuisset, tam luculenter et distincte pronunciare, ut infinita argumentationum concatenatione in rebus rationem transcendentibus adeoque apertissime exponendis valde molesta nemo indigeret, neque rex neque gregarius? His enim non sufficit, Iohannea quaedam ita posse explicari, ut sint anticerinthiana; id potius requiritur, ut aliter, quam anticerinthiana, non possint bene explicari.

Sed si placet, ad reliqua prologi Iohannei momenta progrediamur. Repetitur, adeoque

D 2

atten-

*) Antitheses enim in Ioh. Ev. I. positas esse — cf. *Ueber den Zweck der evang. Gesch. d. Ioh.* p. 431. — etiam nobis persuasum est.

attentione dignius proponitur: *ατος (ο λογος) ην προς τον θεον.* Quis vero, cur Cerinthus de suo *χωρισω* idem pronunciare noluisse, indicaverit?

Mox comma 3. de mundi opificio loquitur. Ita vero, si Cerinthus pro scopo est, errorem eius primarium hoc loco paucis everti audiemus, hunc: Deum primum non esse mundi factorem. At, quaeso, plane nihil de hoc. Quod, ut primum tangi potuerit, ferendum fuisset cerinthianae, immo omnis gnosticae doctrinae caput, id vero praeterit Iohannes. Logos fuisse praedicatur is, *δι ε παντα εγενετο.* Atque itidem momentum hoc extantius esse pro scopo evangelistae, repetitione eiusdem thesios indicatur: *χωρις αυτη εγενετο εδε εν, ο γεγονεν.* Sed haec tamen non nisi ex obliquo contra Cerinthus etiam, ubi res postulat, adhiberi possunt, qui nec *λογον* nec Christum suum, sed inferiora *πνευματα* mundi introducebat opifices. Directa vero in ipsum haec tela tertii commatis non sunt. Melius enim putem, quam nos, novisset Iohannes, antecerinthianam thesin, in dogmate de creatione hanc demum fore e diametro ei oppositam: *Παντα δια τα θεα (τα πρωτα) εγενετο και χωρις τα (πρωτα και) ενος θεα εγενετο εδε εν.* Qualem dum nullam posuit Evangelista aut scopo suo aberrasse censendus esset (quod nos h. l. cogitare nescimus) aut alium praefixum habuerit necesse est. Cerinthus certe, simulac 1. et 2. comma, grammati-

contra Cerinthianum errorem de creatione primarium non, nisi ex obliquo, dirigi, immo fortassis ex sequenti: *τενω θεε γενεσθαι* explicari poterat; cum aoristo: *εγενετο*, vim praeteriti plusquamperfecti inesse debere, de prima mundi creatione unice intelligendi, nemo valuerit evincere.

Denique comma 14. Iohanneum: *ο λογος σαρχε εγενετο* Cerinthus itidem mutato nomine in Christum suum pronunciare poterat: *ο χριστος σαρχε εγενετο*, cum statim de *σκηνωσει* inter Apostolos, id est,

cf. etiam *παρ εαυτοις* Rom. 11, 25. 12, 16. *εαυτων ειμι* 1 Cor. 6, 19. Alias enim brevius: *αυτε ειμι* vel *γινεσθαι* dicitur qui *sui juris est vel esse cupit* v. Vigerus de Idiotismis ling. gr. c. V. Sect. V. nro. IX, p. 225. Sect. VI. nr. XIII, p. 235. *Δι εαυτε* per se legitur Rom. 14, 14. Inprimis vero huc pertinet usus voculae *δι* 1 Cor. XI, 12. *ωσπερ η γυνη εκ τε ανδρος* (per maritum est, quod est, sc. uxor) *και ο ανηρ δια γυναικος* (maritus per uxorem est, quod est, id est, maritus.) Quo utroque dicto id omnino significatur, neque maritum neque uxorem esse *δι εαυτε* vel *δι εαυτης* per se, atque *sui juris atque arbitrii*. Apud Iohannem pari modo opponitur: eos, mundo deditos, tamen fuisse *ιδιε* Messiae (*Φωτος*) debebant enim illius esse subditi, ut regis coelestis, *αρχοντο* τε *κοσμου* Ioh. 12, 31. 16. 11. Sed etiam qui *ιδιοι αυτε* esse, *δι αυτε* γενεσθαι debebant, malebant *γινεσθαι* *δι εαυτων*, *Αυτον εκ εγγων*, & *παρελαβον* et quae synonyma superfunt.

est, de tempore, quo *χρῖστος* cum Iesu, inter Apostolos degente, coniunctum fuisse sumferat, sermo sit. Anticerinthiana thesis fuisset: *ὁ χρῖστος (σαρξ) ἐγεννηθη*. Docendum enim erat contra Cerinthum, Iesum, ex quo natus fuerit, esse Messiam. Neque hoc ipsum ita expresse, ut contra Cerinthum opus erat, pronunciato c. XX, 31. totius evangelii argumento: *ἡσως ἐστὶν ὁ χρῖστος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ*, declarabatur, cum his dictis, quo tempore et quam diu *ἡσως* sit *ὁ χρῖστος*, non definitum fuerit. Ecquis autem antitheses laudaverit ita laxas, ut elabendi rimam adversario relinquere tam apertam. Gnostici profecto sequiores formulam: *ὁ λόγος σαρξ ἐγένετο* plane non reformidabant, inde potius atque ex omni Iohannei evangelii prologo suam phraseologiam expiscari et locupletare soliti. v. Irenaeum L. I. c. VIII. §. 5. p. 42. Atque Cerinthum etiam suum Christum cum Iesu *σωματικῶς* per illud triennium Messianum unitum habuisse, inde colligimus, quoniam sub finem, id est, in supplicio necessarium putavit, impassibilem dividere a passibili. Si impassibilem Christum non *σωματικῶς* antea cum Iesu unitum cogitavisset, Iesus pati potuisset quovis tempore per se, nec opus fuisset figmento illo: quod Christus revolaverit in fine iterum de Iesu et (tunc demum) Iesus passus fuerit ac resurrexerit.

Etiam Iohannem Baptistam Cerinthus magni aestimare poterat ipsiusque testimonio, quod

ultra baptismum Iesu retro non ascendebat, fidem adjungere. Licet ex mundo (conditione, κτισται) inferioris δυναμειως fuerit, Cerintho tamen eum, uti Iesum ipsum, aliis visum esse antecellere, non repugnat.

Denique v. 17. legis Mosaicae non ea profecto cum emphasi meminit Evangelista, ut Cerintho, qui απο μερες eam retinebat, adversaretur. Facile adsentabatur hic Exjudaeus: του νομον δια Μωσεως δοθηναι, eo potissimum in contextu, qui multo majora per Iesum Christum tradita fuisse subjungebat. Anticerinthianum potius fuisset, ponere: οτι ο νομος υπό τῶ θεῶ (τα πρωτα) εδοθη, et: οτι εκ ηλθεν ο χριστος, λυσαι μιαν των εντολων τετων των ελαχιστων Matth. 5, 19.

Prologi finem etiam comm. 19. quo minus pleno ore et Cerinthus acclamaret, nihil impediebat. Ο μονογενης ipsi statim esse poterat ο χριστος, ο υιος τε θεου, ille quidem in Iesum καταβεβηκως sed tunc, cum scriberet Iohannes, iterum αν εις τον κολπον τε πατρος, postquam in fine a Iesu avolaverat.

§. XVIII.

Cum vero nec prologus Iohannei Evangelii, quo summam doctrinae in commentario comprobandae exhiberi in confesso est, nec epilogus antithesin contineat distincte atque explicite Cerintho

rintho contradicentem, alia Cerinthianae doctrinae inprimis Christologiae capita in Iohanneo evangelio plane omissa esse, minus mirabimur.

Iesum ante baptismum Messiam fuisse negabat Cerinthus. Nihil contra Iohannes ne innuit quidem. Epiphanius haer. 51. §. XX. p. 442. circumspicit quidem argumenta contra haereses, dicentes: *οτι απο *) τῆς Ιορδανῆς ἠλθε χριστος εἰς αὐτον (Ιησυν) ὁπερ ἐστὶν ἡ περιζερα.* Sed ita se videt destitutum evangelica probatione, ut praeter locum Luc. 2, 40-52. ad quaedam infantiae miracula adespota, nescius, quo se vertat, provocet. Quando *ὁ λογος σαρκὸς*, factus fuerit, neque ex v. 14. Ioh. I. neque ex reliquo evangelio contra Cerinthum ostendi potuit. Scilicet proximo *συχῶ: και ἐσηνωσεν ἐν ἡμῖν*, Cerinthus potius in suam rem commode uti potuerit, dicturus tum, cum inter discipulos degere inciperet, *τον λογον σαρκια γενεσθαι.* Posthaec autem commentarius ipse a baptismo demum c. I, 29. incipit, nec, qualis antea Iesus fuerit, indigitat.

Christum in fine a Iesu revolasse, fabulatur Cerinthus. Nec hoc contra Iohannis prologus. Scilicet *τον μονογενη νυικ εν κολπω τῆ πατρος ειναι* nec Cerinthus ambigebat. Neque contra hunc valent, vel quae in ipso commentario c. 13, 1-3.

D 5

dicun-

*) Legendum videtur *επι τῆς ad Iordanem.*

dicuntur: Iesum suos *εις τελος* dilexisse, nec dubitasse de eo, quod Deus, quidquid egerit, ipsi in commissis dederit, quod a Deo progressus nunc abeat ad Patrem in coelis, vel ea, quibus c. 29, 28. Iohannes -- suo ex sensu -- Iesum affirmat etiam in cruce novisse, se ad normam scripturae sacrae perfecisse omnia. Haec omnino nimirum nosse potuisset Iesus, licet jam a Christo avolante derelictus. De praeteritis enim loquuntur. Ad priorem locum etiam hoc pertinet, quod Cerinthus *in fine*, quo *pateretur* Iesus, Christum revolasse somnians, hoc suum commentum in ea, quae ante passionem ad coenam a Iesu vel peracta vel pronunciata fuerant, extendisse non deprehendatur. Itaque Iesu Christum etiam coram Pilato adhuc adfuisse atque libere pronunciasse, quae c. XVIII, 37. 38. leguntur, non erat, cur Cerinthus ex hypothesi diffiteretur. Iesum enim ita natum fuisse prae aliis hominibus, ut postea, cum inter homines prodiret, Christum habere valeret sibi coniunctissimum, nec Cerinthiano systemati contrarium erat.

Denique si forte Cerinthum resurrectionem Iesu non vero sensu concessisse suspicamur, nulla sane extat antithesis Iohannea, qua errorem Cerinthi hac de re eversum fuisse animadvertemus.

Nos quidem collatis his omnibus id non possumus non repetere, exegetam hac omni in quaestione certi sequacem ac tenacem non in eo debere

debere acquiescere, quod ex locis quibusdam interpretatione aliqua possibili contra Cerinthum, nunc sane silentem, vel elici vel exsculpi possit. Talia ita scripta fuerint necesse est, ut olim primi illi lectores, in arte interpretandi minus versati, mentem Iohannis aperte declaratae statim adsequi possent, tam indubiam, ut Cerinthus id certe negare non valeret, se potissimum a Iohanne premi et directe oppugnari. Ipsius autem explicationes claris ac decretoriis sententiis praecidere animosque τῶν τεκνίων ab omni dubitatione semel sed distincte dictis antithesibus liberare Iohannem, si quidem contra Cerinthum suos hortari in consiliis habuerit, aut noluisse aut non valuisse, quis calumniatur?

§. XIX.

Ut ergo evangelio Iohanneo in historia Cerinthi explicanda uteremur, si hucusque probabilia adtulimus, neque historico testimonio, neque exegetica luce certiores facti sumus. Petere autem et precario fuscipere vel fumere aliquid, unde Cerinthiana nostra illustremus, nobis non licet, quantumvis molesta nobis sit documentorum de Cerintho Gnostico et paucitas et manca narratio.

Tantum autem adest, ut Cerinthum in evangelio Iohanneo diserte refelli perspiciamus, ut potius satis intelligere nobis videamur, qua
veri

veri specie, licet vehementer fallaci, Alogi moveri et induci potuerint, ad contraria omnia audacter afferenda, id est, Cerintho ipsi auctori evangelicum istum commentarium adtribuendum. Ab apostolo illum scriptum non esse, cum multiplicem inter istum et reliqua evangelia repugnantiam, ab Epiphanio haer. 51., nescio quam accurate Alogorumque sententiae convenienter, expositam (sublimioris criseos luce aliqua, incautis sane et partium studio incensis male fida)prehendisse sibi viderentur, pro certo tenebant. Interna haec indicia plus valere judicabant, quam παραδοσι veterum ecclesiarum. Has enim ipsi quidem nosse poterant in diiudicandis falsis libellis non satis exercitatas, nec servandis αρχαιοις a prima statim christianarum originum aetate ita adfuetas, ut dubitationes omnes tolli valerent *). Itaque libellum, quem

*) Curam ecclesiae antiquissimae de his rebus tantam fuisse, quantam in coetibus hominum piorum sed indoctorum nec de futuro istorum documentorum usu unquam praemonitorum expectare possumus, omnis historia clamat. De ratione, ex qua canonem constituerant, iam tum, cum ecclesiastici aliqui scriptores in hoc argumentum inciderent, nihil certi constabat. Ad successionem episcoporum cum provocare inciperent, iam de primis principum ecclesiarum episcopis nominandis difficultates aderant non parvae (v. ad Iren. L. III. §. 3. not. Massuet.) mox per fabulas auctae.

quem aliis apostolicis evangelis adversari putabant adeoque haeretico homini tribuendum esse sibi persuadebant, ei adscribi vel posse vel debere suspicabantur, quem Iohanni coevum in Asia, gnosticumque acceperant inter christianos primum fuisse, cuius vero dogmata singularia ex evangelio hoc minus, quam ex aliis, refutari posse videbant. Ut gnosticum reputarent auctorem, effecit forsitan dictio Iohannea gnosticae phrasologiae propior ac sublimior, qua Gnosticos sequiores frequentissime uti audiebant. Cerinthum vero auctorem nominare audebant fortassis eo adseverantius, quo insolentius videbatur, libellum hunc evangelicum non nisi de triennio illo agere, per quod Christum is ipse haeticus cum Iesu coniunxerat, cumque in iis locis, quae opportunitatem anticerinthiana proponendi dedissent, *μυστικῶτερα* non pauca nec distincte enunciata invenirent. Posteaquam Apocalypsin canonicam Cerintho Iudaeochristiano adscribendam esse autumaverant, suspicaces homines —

quales *Παραδοσεις* dum laudant, tanta est in nonnullis earum absurditas, ut reliquarum veritas aliunde non comprobanda nihil fere valeat. Si vere archiva habuissent vetustissimae ecclesiae, apostolicarum literarum exemplaria prima tam mature evanescere vix potuissent. Immo vero *απο των αρχαιων* producebantur etiam supposititia, ut literae illae inter Abgarum et Iesum. Euseb. H. E. L. I. c. 13. P. 53.

quales quidem inter fraudes illas scilicet pias se-
cularum post C. N. priorum ubique, inter gen-
tes, Iudaeos et Christianos, obvias sagaciores qui-
que non poterant non fieri — eo citius adduci
poterant, ut ejusmodi rationibus, quae nonnisi
accuratae exegeleos atque criseos ope, illis tem-
poribus nondum inventa, dilui potuissent, sive
moti sive abrepti ad eundem auctorem libellum,
per *ιδιωματα* plura, imprimis per usum vocis *λογος*,
illi similem, festinantius ablegarent. Quod ve-
ro Cerinthus suam doctrinam non manifeste in
eo exposuerit, sed aliqua potius admiscuerit,
quae contra ipsum quidem explicari sed tamen
averti etiam ab ipso possent, in eo cautum simu-
latorem detexisse sibi videri poterant.

Etiam hac in causa igitur *Αλογος* illos non
tam *ανοητες* deprehendimus, quam haeresiologi.
Ipse potius Epiphanius, dum haer. 51. suspicio-
num causas contra evangelium et apocalypsin
ab ipsis motarum ex parte refert, homines hos
nescius ita pingit, ut ipsos scrutandi cupidos
suaeque aetatis credulitati, licet imparibus viri-
bus neque subacta satis perspicacia, adversatos
non possimus non pluris aestimare, quam mul-
tos *παρadoxων* crassiorum rudiores propugnato-
res, turmatim sane ruentes. In mentem revocat
nobis Epiphanius, dum in homines aliqua saltem
critici genii aura adflatos ut in *ανοητες* invehitur,
aliorum bonorum Patrum querimonias de alio
haere-

haereticorum genere, cui pessime id vertitur: quod dictis scripturae ad probandum propositis prius examinaverint, cuiusnam formae syllogismus inde formari possit, categoricus an disjunctivus, quod geometriae studuerint, Euclidem, Aristotelem, Theophrastum, Galenum admirati. Γαλλνος γαρ ισως υπο τινων και προσκυνειται, adiunxit malevola calumnia. Euseb. H. E. L. V. c. 28.

§. XX.

Supereff, si placet, utrum epistolae Iohanneae Cerinthianae γνωσεως antitheses contineant ideoque ex opposito saltem ad historiam Cerinthi pertineant, investigare.

Perversam aliquam γνωσιν a Iohanne in epistolis impugnari, neminem, putem, fugiet, ut primum, quam studiose vox γνωσκειν a scriptore ipso repetatur v. c. II, 13. 14. atque urgeatur, animadverterit. Quid? quod ex ipso adversariorum ore hoc potissimum vocabulum resonare indicatur, c. II, 4. ο λεγων* εγνωκα αυτον sc. Deum, cui dicto Iohannes suum γνωσισκομεν οτι εγνωκαμεν αυτον v. 5. diserte opposuit. Nec mirum, vestigia γνωσεως heic inveniri, cum jam in Apocalypsi notentur, qui εγνωσαν βαθη*) ως λεγεισιν II, 24. Erant igitur ea iam aetate, qui non tantum

*) τε Σατανα per parenthesin addit scriptor ipse indignabundus.

tantum de religione penitus multa nosse gloria-
rentur, sed et voces *γνωσκειν* id est: profunda
γνωσει gaudere, et similes suo sensu characterificas
adhiberent.

Atque inter Iudaeos etiam cum dudum ante
natum Iesum Allegoristae, qui omnia penitus
nosse atque adeo divino adflatu *) talia cognoscere
sibi videbantur, Essaeique praeter hos seu The-
rapeutae alios in admirationem sui raperent,
οίς

*) Eo usque fervet, immo furit, non raro ingenium
Philonis, ut se *ενθεον* opinetur scripturarum *εξη-
γητην*. Sic v. c. Vol. II. p. 16. (ed. Pfeiff.) *ηκασα
ποτε*, exclamat, *σκαδαιοτερη λογη* (id est exquisi-
tione adhuc interpretationem) *παρα ψυχης εμης
ειωθυίας τα πολλα θεοληπτειοται και περι ων ηκ
ειδε* (noverat) *μαιτευειται*. Cuius ingenii homi-
ni licet Ieremias sit *τα πολλα ενθεσιων* (Vol. II.
p. 26.) Moses vero *τετελεσμενος και μυσης*, tamen
magnifica illa praedicata, si quidem ex opinione
loquentis judicanda sunt, valde minuuntur. Ipse
quidem Philo ad literam intelligendam utendum
esse monet veterum sapientia et doctrina, sed al-
tiora mox spirat: *νεας δε οταν ανατειλη βλασας αυ-
τοδιδαντη σοφιας ο θεος εν ψυχη, τα εκ της δι-
δασκαλιας ευθυς περιγραφειν δει και περισυρειν.
Τον γαρ θεοε φοιτητην η γνωριμον η μαθητην η ο
δηποτε χρη θεμενης ονομα καλειν αυτον, αμηχανον
εσι θνητων υφηγησεων αναρχοθαι*. Haec sane pro-
be teneat necesse est, qui vel historiam doctrinae
de *θεοπνευσια* sub ista tempora recte aestimare
vel gnosticorum saepius ex suo sensu *ενθεσιαζον-
των* mirifica phantasmata mente adsequi voluerit.

οἷς ἐξ ἑωθινῆς μέχρις ἑσπερας διαστημα συμπαύειν ἔστιν ἀσκησις. Ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἱερωτάτοις γραμμασὶ Φιλοσοφῶσι τὴν πατριὸν Φιλοσοφίαν, ἀλλήγοραντες, ἐπεὶ συμβόλα τὰ τῆς ῥητῆς ἐρμηνεύει νομίζουσι φύσεως ἀποκεκρυμμένης ἐν ὑπονοήσις δηλαζομένης . . ὡς Philo de praedicatione in l. de vita contempl., p. m. 691. — fiatim cum orto Christianismo fuisse etiam, qui ad interiora γνώσεως penetrasse voluerint, nemo peregrinum iudicabit.

§. XXI.

Gnosin istam Antijohanneam morum peruersitatem maligna theoria aluisse et dissimulasse manifestum est. Ἀνομίαν et ἀδικίαν fieri posse, quae tamen ἀμαρτία non sit, innuebant sec. c. III, 4. V, 17. Atque adeo Christiani contra istos homines, ut ne se neque ἀμαρτίαν εἶναι, neque ἡμαρτημένους autumarent, cauendum erat I, 8. 10. Ἐν Ἰησοῦ μενεῖν volebant illi ἐγνωκότες, nec tamen περιπατήσαι, καθὼς ἐκεῖνος περιπατήσῃ II, 6. Quae ipsa etiam morum infamia, theoretice quasi fundata, recte ostendit Iohannem Christianos suos ab omni talium hominum consuetudine prohibuisse 2. epa v. 10. 11. Non enim opinionibus theoretice falsis hi vnice tenebantur, sed iisdem blasphemum sane morum systema artificiose superstruxerant, ipsaque vitae imagine id exprimebant II, 16.

Udenam ipsi ἀνομίαν vel ἀδικίαν ab ἀμαρτία discernendam finxerint, hanc vero Christianis

E

ante

ante et post transitum ad sacra Messiana negauerint tribuendam esse, in epistolis Iohanneis aperte declaratum quidem non reperimus. Sed Cerinthianae doctrinae gnosticae fundamentis iidem tamen omnium minime potuerunt uti. Is enim, qui νόμον Mosaicum adhuc ex parte seruandum esse iudicauit, ανομιαν ab αμαρτιᾶ eo usque discernere non potuit, ut ανομον quendam tamen αμαρτωλον esse negaret. Ipse potius Cerinthus νόμος μέρος τι sine αμαρτιᾶ negligi non posse praecēperat. Ut vero idem Christianos ante et post susceptam Christi fidem vel αμαρτανειν vel ημαρτηθεναι adeoque αμαρτιαν vlllo tempore cogitari posse negaret, omnia vero licita putaret, tantum absuit, ut priscos inter gnosticos Carpocratianis potius nominatim, non Cerinthianis, ea morum peruersitas profligata, qua liciti atque illiciti quoduis discrimen tolleretur, tribuat historia, Cerinthum vero nec Irenaeus cum Epiphanio nec aliud vlllum documentum eiusmodi malignitatis accuset. Ecquis enim, omnem recti peccatique notionem euerfurus, legem tamen mosaicam ex parte retinuerit, et Iesum praedicauerit *justitia* aliis hominibus plus potentem?

Itaque etiam si vel nostro iam tempore adsequi non possemus, quibusnam theoreticis calumniis abusi antijohannei illi antichristi (1. ep. 2, 18.) αμαρτιαν dari vniuerse negauerint, Cerinthum
tamen

tamen cum euictione historica, immo contra
differtas Cerinthianae gnoseos theses peruerfitatis
huius incusari nec posse nec debere manifestum est.
Ad eundem igitur in aliis epistolarum illarum
locis respici, absque argumentis euidentioribus
sumi non licet.

§. XXII.

Adesse potius videntur vestigia alia systema-
tis, quo supposito theoretica illa et practica mo-
rum peruerfitas explicari poterit. Ii nimirum,
quos reprehendit Iohannes, non vnuerse tan-
tum *αρεμενοι* fuisse leguntur II, 22. *οτι ιησους εν
ουω ο χριστος* seu *ο υιος τε θεου* IV, 15. sed distin-
ctius contra ipsos c. IV, 2. pronuntiatur: „quis
diuinitus animatus sit, inde esse dignoscendum,
quod *ομολογει Ιησυν Χριστον εν σαρκι εληλυθота*“, at-
que cum emphasi aliqua „*πλανοι*“ dicuntur (c. ep.
v. 7.) *οι μη ομολογαντες ιησυν χριστον ερχόμενον εν
σαρκι*. Minime igitur id negligendum est, quod
in opinionibus illorum *πλων πολλων* characteri-
sticum fuisse videtur, nimirum eos seu *εληλυθота*
seu *ερχόμενον εν σαρκι* negasse Iesum, Messiam.
At vero quo sensu — ex vsu loquendi enim vni-
uerse spectato duplex esse potest interpretatio —
tale quid pernegasse putandi sunt? Cerinthiana
quidem esset illa thesis, si phrasis *εληλυθεναι εν
σαρκι* explicaretur de aduentu Iesu vt Christi in
has terras, humano statim corpore suscepto sic
manifestati.

thum ita sonaret: is demum de diuinis recte sentit, qui Iesum ipsum profitetur Messiam, eumque talem fuisse statuit, ex quo in has terras humano cum corpore *) prognatus est. Cernithus quippe Iesum tum, cum corpus indueret, nondum cum Christo superiori spiritu, coniunctum fuisse venditabat. Sed phrasis ipsa *εν σαρκι ερχομενος* (sc. *εις τον κοσμον*) etiam eum designat, qui inter homines progreditur vera carne vestitus. Sic in prologo Euangelii I, 9. dicitur: *ην το φως ερχομενον εις τον κοσμον*, non quatenus natum fuit, antequam Baptista de ipso loqueretur, sed potius, quod tum, cum Baptistae *η μαρτυρια* inciperet, iam in eo esset Iesus, Baptista sex mensibus junior, vt in populum, in quo vivebat (v. 10.) tamquam Messias prodiret atque ea nunc in celebritate versari inchoaret. Vox *ο κοσμος* in hisce phrasibus vel homines uniuerse, vel eos designat, qui ex partibus Iesu non erant. Quam late vero pateat ille *ο κοσμος*, non nisi ex contextu

*) *Ερχεσθαι εν σαρκι* est *venire cum corpore, in eiu-
nem Körper kommen, hervorkommen, aufstretten*.
Nolim tamen verti: *eine Menschheit mitbringen*,
cum per *εν* illud id tantum significetur, sine quo
quis non aduenit et comparuit. Subtilius vero
esset quaerere, an humanum Iesu corpus *adpor-
tatum fuerit* a vi diuina in Mariam. Aduentus po-
tius intelligendus est corpore circumdati hominis
inter alios homines, aut nascentis iam in lucem,
aut postea prodeantis in vulgus. cf. 2. epae v. 7.

textu definiri potest. cf. 18, 20. *Εν σαρκι* est *cum*, id est, *non sine corpore*. Hoc sensu Iesus etiam praeterito tempore dici poterat *εληλυθως (εις τον κοσμον) εν σαρκι* coll. Euangel. c. XII, 46. Vtraque igitur interpretatio cum grammaticae vera sit, primo statim loco id iterum dispalescet, Iohannem aut non innuisse Cerinthum aut non distincte satis contra ipsum pronunciaisse. Propius *) enim erat, effatum Iohanneum ita intelligere, ac si aduersarii Iesum tum, cum Messias prodiret, corpore vero indutum fuisse negassent.

Atque reuera Iohannem eiusmodi homines respicere, qui verum Iesu corpus diffiterentur, inde etiam elici posse videtur, quod scriptor epistolae ad experientiam ipso manuum tactu factam sollicitè prouocet, id, inquit, quod inde ab

E 3

initio

o*) Phrasin: cum corpore venire, vtrum ex vsu loquendi Iohanneo I, 9. XII, 46. de *παρρησια* Iesu doctoris inter aequales edocendos, an vero de natiuitate eius explicare propius sit, alii iudicent. Sic sane ille dicitur *ο ελθων δι υδατος και αιματος* 1. epae V, 6. *vt is, qui pradiit* Messiana cum auctoritate post baptismum. Cerinthus vero nostro loco tum deum manifeste teneretur, si Iohannes phrasi minus intricata *Ιησυν γεννηθηναι χριστον* pronunciaisset. Quidni simpliciora, si mens eo tetendisset, selecturus fuisset?

initio *) fuit, quod auditu visuque percepimus nos ipsi; *etiam manus nostrae palpauerunt*, quid quid ad τον λογον της ζωης pertinuit.

Accedit, tanti **) sane ad rem ipsam non interfuisse, vtrum Iesus statim a natiuitate fuerit Christus, an vero postea demum, ante quam docere inceperit, Messias fuerit inauguratus, cum de aetate Iesu anteriori nihil fere Christianis tradendam seruandumque iudicauerint vel ipsi Euangelistae. Itaque Iohannes Iesum statim

a

*) απ αρχης non potest non de initio coeptae de Iesu notitiae, vti vario tempore ea quidem variis sensim sensimque contigit, intelligi coll. 1. epae cap. 2, 7. 3, 8. Euang. c. 15, 27. 16, 4. cum id profecto, quod in Iesu inerat ante conditum hunc nostrum terrarum orbem (Ioh. 17, 5. 16, 28. 3, 13. 6, 58. 46.) existens spirituale, oculis conspici, manibus tangi nequiuert.

**) S. R. Storr l. c. p. 45. Iohanni hunc tribuit rigorem: *Auch dies hiesse Iesum nicht für Christum bekennen (1. ep. 2, 22.) wenn man zwar eine vorübergehende Verbindung Iesu mit Christo Z. B. von der Taufe an zugab, ihn aber nicht für Christus selbst, nicht in dem Verstande für Christus hielt, dass Christus eine Menschheit mitgebracht habe.* Haec opinio historiam quidem Iesu turbaret; sed doctrinae Iesu auctoritatem seu fundamentum Messianae religionis ipsa non diminuit.

a prima natiuitatis hora Messiam habendum esse cur tam instantanter postulauerit, vt eum demum, qui hoc ipsum (historice verum quidem, sed ita, vt in dogmaticis tamen inde nihil mutetur) stricte diuinitus animatum praedicaret, vix et ne vix quidem posset intelligi. Contra vero id profecto Christianae doctrinae interfuit, Iesu corpus humanum tum non negari, cum non nisi a talibus negari hoc soleret, qui omne corpus mente diuini plane indignum iudicarent atque hanc vnice ob causam Christo Iesu nollent tribuere, id, quod ipsi vt ergastulum mentis malique sedem vel oderant vel odisse videri volebant.

Postremi autem generis perditii homines, qui corpore, animorum coelestium carcere, abutendum esse ex thesi eadem eliciebant, tales inde omnino euadebant, quales innuit scriptor epistolae c. II, 16. cupiditatibus dediti. Tales, inquam, euadebant, quales etiam Polycarpi epistola innuere videtur, quae statim post verba e Iohanne sumta: *πας γαρ ος μη ομολογη Ιησεν Χριστον εν σαρκι εληλυθηναι, αντιχριστος εστιν*, addit practicae peruersitatis indicia: *και ος αν μη ομολογη το μαρτυριον τε σωρευ, εν τε διαβολη εστιν. Και ος αν μεθοδευη τα λογια τε κυριε προς τας ιδίας επιθυμιας και λεγη μητε αναστασιν ειναι μητε κρισιν, ετος πρωτοτοκος εστι τε Σατανα.* epae §. VII. Ii ipsi nimirum illiciti atque recti discrimine sublato, contra legem quidem (*ανομως*) et contra fas jusque (*αδικως*)

fieri multa posse concedebant, at tamen, quocumque demum modo corpus vsurpetur, peccari in hoc posse diffitebantur.

Quibus omnibus perpensis, cum in Cerinthum *ανομιαις* permisso, omnis *αμαρτιας* negatio ac iustitiae cauillatio non cadat, Iohannea effata tam grauia tunc maxime inter se cohaerere videntur, si aduersarios ponamus hos, qui Iesum neque Messiam s. Dei filium neque cum vero corpore inter homines progressum habuerint, atque hac ipsa posita theoria de corpore, omnia sibi licita censentes *ανομιαν* atque *αδιμιαν* nihili plane aestimauerint, graui sane apostoli censura (s. epae v. 10.) non ob *ετεροδοξιαν* theoreticam, sed ob exquisitam et quasi systematicam *καλοδοξιαν* morumque peruerfitatem dignissimi.

§. XXIII.

Qui de corpore vt ergastulo malorumque geniorum opere ita sentiebant, vt Iesu quidem talem *σαρκα* non tribuendam esse venditarent, posteris temporibus Docetas et Phantasiastas punctipatos fuisse constat. Idem nomen an prima iam originum christianarum aetate inuentum fuerit, nec ne, non liquet. Neque id tanti est. Apud Clementem Alex. L. III. c. XIII. Stromatum *Ιελιος Κασσιανος* prodit *ο της δοκισεως εξαρχων*. Sed nihil inde neque de vetustate nominis efficitur, neque

neque de nouitate. Singulare nomen in illam opinionem eo minus in promptu erat, cum inter plura sectarum systemata eius generis theses admitti potuerint, atque re ipsa fuerint receptae, quae, vt ferebat ingenium, alios ad *εγχεταειαν*, alios ad effusas libidines incitabant. Has vero iam apostolica aetate gnosticis exornatas fucatasque commentis etiam Christianorum coetus infecisse, manifeste indicat Apocalypsis canonica, quam, cuiuscunque demum auctoris libellus esset, historiam certe seculi primi, quantum fieri potuit, probabiliter secururam fuisse, per se patet. Indicatur autem ibi c. II, 24. *γνωσις* aliqua, de mysteriis gloriabunda. Ei vero ipsi profligatae vitae rationes superstructas fuisse, ex contextu patet. Pestiferi illi homines Nicolaitae appellantur, non vno eo loco cap. II, 15. qui forsan tropice explicari posset, sed antea iam II, 6. tamquam recepta ac historice nota voce. Neque scio, cur *παρὰδοσις* apud Irenaeum I, 26. 3. aliosque copiosius seruata: Nicolaitas eos, qui indiscrete vivebant, Magistrum inter Christianos habuisse Nicolaum, unum ex VII. qui primi ad diaconium ab Apostolis ordinati sint, fabulae loco damnanda sit; nisi pie magis quam vere sumeretur, hominem ab Apostolis administrando ecclesiae hieros. aerario admotum postero tempore maligna *γνωσις* decipi non potuisse.

Sed quidquid de origine nominis Nicolaitarum statuatur, id in aprico est, alia extitisse apostolorum tempore, praeter Cerinthum, βαθη γνωσεως, quorum malignitas e Christianis ecclesiis exterminanda fuit.

Praeterea praeuias opinioniones ad δοκησιν illam, id est, de corpore Christi non vero, sed specie tantum viso inducentes ea ipsa aetate iam inter Essenos ac Therapentas, quorum superstitiosissimi γαμικ υπερουσιαν exinde adfectabant, latius serpsisse, immo Paulum iam, cum Iesum εν σαρκι Φανερωθηναι, quod Iohanneo εν σαρκι εληλυθεναι prorsus homonymum videtur, 1 Tim. 3, 16. contra homines vrgeat κωλυοντας γαμικ, απεχεσθαι βρωματων et tamen κικαυτηριασμενικ την ιδιαν συνειδησιν, eadem, vt Iohannes, de causa corpus verum, Messia ipso non indignum, ostendisse, alio iam loco declarare tentauimus. Memorabiliū fasc. I. p. 97. sqq. (Lips. 1791.)

§. XXIV.

Vnicus restat locus ex 1. epae c. V, 6 - 8. qui sententiae de Iohanne Cerintho disertè aduersato veri speciem ampliorem, quam alia id genus omnia, circumdare possit. Iudaeognosticus, Messianum illum de superioribus genium, quem Christum appellabat, Iesu a baptismo vsque ad passionem adfuisse sed in fine, cum ipse impassibilis esset, de Iesu reuolasse putauit. Iesus igitur

tur tum, cum pateretur mortem, non ulterius cum Christo ita vnitus fuisset, vt hic ipsum in passione et sine sustentare, atque suas cum homine Iesu vires communicare pergeret. Cui ipsi vero Tomnio expressis verbis, sic vt nunquam vlli ex reliquis opinionibus Cerentianis, contradicere videtur Iohannes, dum antithetice profatur: Iesum non tantum ad aquas illas (baptismales) sed tum etiam cum cruentam mortem sustineret, Christum fuisse. Emphasin haerere in hisce verbis ex repetitione atque expressa oppositione patet. Non enim sufficit scriptori pronunciaisse: talis (filius sc. Dei s. Messias) est ille ipse, qui iam aduenit, ad aquam atque ad cruorem. Repetit vltra atque manifesta antithesi pronunciat: Iesus est Christus, nec ad aquam solum sed ad aquam aequae ac ad cruorem, id est, tum cum ad aquam Iordanis in Messiam inauguraretur non minus, quam postea cum cruento supplicio traditus pateretur. Annon itaque manifestum est, anticerinthiana antithesi hunc locum conuellere illud: Christus in fine de Iesu reuolauit, v. supra §. XI. p. 34.

Respondemus, si placet. Manifestum est: iis contradicere Iohannem, quibus ex supplicio Iesu cruento de Messiana ipsius dignitate dubitatio inerat. Sed quibusnam quaeso talibus?

Pauca praemittamus philologice in loco obscuriori illustranda.

ατος commate 6. *hic ipse* s. *talis ipse* vertimus, atque ad praedicatum υιος θεου referimus, quod coll. com. 1. non potest non nomini χριστος prorsus acquivalere. Vox Ο ελθων respicere videtur praedicatum illud Messianum ο ερχομενος κηη Iohanni Baptistae imprimis, magistro pristino Apostoli, familiare. Matth. 3, 11. Ioh. 1, 15. Act. 19, 4. Perinde est, ac si dixerit epistola: Talis ipse Messias est is, qui iam adfuit, qui non expectandus demum et venturus est.

Υδωρ baptismum designare, imprimis Iohannis Baptistae illum, vt αιμα cruentae mortis signum pro ipso supplicio ponitur, vix dubitandum videtur. Non vniuerse tantum baptismum designat υδωρ Ioh. 3, 5. γεννηθη εξ υδατος και πνευματος Act. 10, 47. μητι το υδωρ κωλυσαι δυναται τις cf. Eph. 5, 26. sed praesertim, modestia insigni, υδωρ ad Iohannis Baptistae lauacrum μετανοιας symbolice describendum nominatur Luc. 3, 16. υδατι βαπτιζω υμας Ioh. 1, 31. εν τω υδατι βαπτιζων coll. v. 26. 33. Αιμα vero id est, quod in supplicio maxime in oculos incidit, vt υδωρ in baptismo. Inde supplicium ipsum significat, atque vniuerse cruentam necem, vt Matth. 23, 30. 35. 27, 24. 25. Luc. 11, 50. Act. 18, 6.

Praepositio δια in phrasi δι υδατος και αιματος synonyma omnino est sequenti statim voculae εν (εντω υδ. etc.) Saepius enim δια additur ei rei, sine qua quid non fuisset, vel factum vel faciendum

dum narrandumue. Retinet tamen haec ipsa praepositio semper primigenii significatus per saporem, vt ita dicam, et vestigium. Sic v. c. Rom. 2, 27. reprehenditur ο διὰ γραμματος και περιτομης παραβατης νομης h. e. is, qui legem neglexerat, *interim dum*, Iudaeus natus, scripturam legis atque signum separationis a gentibus, circumcisionem, habebat; perinde ac si transgressor legis fuerit *per* scriptam legem, seu, media quasi in lege scripta constitutus. Similiter: fortunata et salua fit, inquit 1 Tim. 2, 15. coniux, *interim dum* liberos parit, seu: per medios quasi partus. Alia exempla plura in hunc sensum alibi; vt 1 Petr. 3, 20. διςσωθησαν δι υδατος. Pari modo igitur apud Iohannem nostro loco: Iesus is ipse Messias (nec vllus alius) *interim, dum* baptizabatur aequae ac *dum* cruorem fundebat.

Το υδωρ autem et το Αιμα, postea etiam το πνευμα dicuntur μαρτυρησαι de Iesu Messia. Quod verbum dum *euincendi* et *demonstrandi* sensu explicatur, multis videtur contextum turbasse. Quaerebant nimirum, quomodo ex baptismo non tantum sed etiam ex supplicio Iesu cruento eiusque circumstantiis euictio aliqua et demonstratio oriunda sit Messianae Iesu auctoritatis. Sed nec baptismus nec supplicium Iesu h. l. vt argumenta pro Messia Iesu respiciuntur, vnice nominantur vt occasiones, inter quas Iesus tum ostendebatur tum ipse se ostendebat Messiam.

Osten-

Ostendebatur Messias, dum baptizabatur, columba diuini ominis instar ipsi preces fundenti aliisque visa. Se ipse Messiam ostendebat in supplicio, non vacillans quippe in ista professione, id est *μαρτυρια*, Messianae suae dignitatis ac fidei (Ioh. 28, 37. 38. Matth. 26, 63-65.) licet necis hic ipsi fieret titulus Ioh. 19, 12. 21. Itaque omnino ad baptismum aequae ac ad supplicium Iesu aderat declaratio et professio, sed non argumentatio seu probatio sententiae: eum vere Messiam esse. Iesu supplicio certe eius rei argumentationem probationemque adfuisse, etiam si eam in baptismo Iesu inueneris, vix patefeceris.

His praemissis contextus loci ita profluere videtur.

„Qui Iesum vere et firmiter tenet Messiam esse id est praeceptorum diuinorum interpretem inter omnes maximum, ad Deum se habet vt filius aliquis; talis vero dum parentem diligit, amat etiam alios eundem patrem filiorum adfectu veneraturos. Id fratres tales amandi *) officium ita sponte probatur, quod Dei amans iussa huius non possit non sequi; amor enim in Deum nihil vere est, nisi diuinis praecceptis praestitum obsequium.“

„Atqui

*) *αγαπωμεν* amare debeamus, in subiunctio modo exponendum est.

„Atqui vero (pergit ad novam sententiam transiens) obsequium ejusmodi non ita difficile est (ut sunt, qui sic opinantur). Omnibus enim aliis hominibus, qui Messiae praecepta nondum sequuntur aliosque ea secuturos multis modis impediunt, se pia mente longe superiorem*) sentit is, qui a Deo ut Patre se pendere meminit. Superiorem, inquam, nos sentimus mundanis rebus aliis omnibus, dum id ipsum pro certo habemus (sc. nos dum Iesum sequimur, ipsi summo divinorum praeceptorum magistro obsequi). Nemo sane unquam terrenis rebus superiorem se vel sentit, vel sentiet, si quidem tali sensu homo careret is, qui Iesum se ad Deum ut filium prorsus eximium**) habere pro certo intellexit. Qualis omnino ipse est is, (non futurus amplius sed) iam praefens factus; est vero talis, sive apud baptismales undas eum cernas, sive in cruenta illa vitae profusione. Iesus, Iesus est Messias, non tum solum, cum
bap-

*) Er setzt sich über die ganze Welt weg, wenn sie nehmlich seinem Entschluss Iesu Gebote zu befolgen entgegensteht, da er diese als Gebote des höchsten Sprechers der Gottheit, als göttliche Gebote anerkennt, weil er Iesus für den Messias zu halten überzeugt ist. — Ist; nicht erst werden soll — πισεωω nicht erst πισεωωω.

**) ο υιος τῆ θεῶ κατ ἐξοχην etiam h. l. idem est, qui ὁ χριστὸς cf. v. 5. cum v. 1.

baptizaretur, sed etiam, cum cruentus expiraret. Atque etiam intus et in animo (nostro, christianorum) est mens illa et vis corporeis *) rebus omnibus superior, quae declarat, hanc unam mentem esse omnino veracem (quae sc. Messiam habeat alium neminem, praeter Iesum). Tria igitur sunt, ad quae adtenti Iesum Messiam nobis declarari audimus; nimirum mentis Christianae sensus internus, undae baptismales, cruor moribundi. In unam eandemque rem (Messiae Iesu professionem) haec tria consentiunt. Atque in aliis rebus cum saepissime id suscipiamus, quod homines nobis declarant et profitentur, in his divina aliqua est adeoque longe maior declaratio, quam, cum in quovis nostrum insit atque intima sit, nisi Deum mendacem seu falsa confirmaturum putare audeamus, evertere nequimus. Haec enim ipsa declaratio (nostrae mentis divina) in eo consistit, quod genuinam atque aeternam vitam ita, dum Iesum sequimur Christum,

nos

*) Πνευμα semper est aliquid *καρμικον, ψυχικον, σωματικον*. Adtendamus vero etiam ad vernaculum illud, ubi: *mein Ich, mein Geist*, dicimus, licet ipsum illud Geist et Ich non id sit, quod meum teneam, sed potius id, quod unum omnia alia mea tenet. Sic saepe distinguitur a spiritu aliud quasi subjectum humanum, quod per se tamen non est. Το πνευμα v. 6. alterum intelligo coll. *in* 4, 1. ut *τετο το πνευμα*, id est, *non nisi is, qui sic cogitat*. Πνευμα est vtrunque: *mens, cogitandi ratio*,

nos a Deo habere sentiamus; talis enim vita inde nobis inest, quoniam filio Dei maxime eximio iuncti sumus *).

Penfi-

*) Quae inde a verbis *και το πνευμα* v. 6. sequuntur, ad locum Iohannis ita, uti nunc ad consilium nostrum pertinet, intelligendum tam necessaria non sunt, ut antecedentia. Ea igitur *ως εν παραδει* illustramus. *Το πνευμα μαρτυρον* h. l. est aliquid coll. v. 10. quod non Apostolis tantum et aliisve Christianis beatoribus adest, sed quod omnino *ο πισευων εις τον υιον τε θεου* in se ipso habet, apud se ipsum sibi sua experientia conscius tenet. Pari ratione *χρισμα* praedicat Apostolus suis omnibus, vere Christianis, *commune*, at *διδασκον* tamen *περι πάντων αληθως*. c. 2, 26 27. Necessè etiam est, ut id, quod Iesum cuius *πισευοντι* ulterius declaret vere Messiam, non solis forte Apostolis insit. Atqui hic sane est sensus genuinae omnimodae felicitatis internus, qui ut a philosophis recte dicitur sequi ex intima virtutis in mente dominantis conscientia, ita sane sequitur etiam ex intima obsequii praeceptis vere divinis (qualia Iesu erant ut Messiae seu summi interpretis divini ad suos) ut talibus devoti ac praestiti conscientia. Ut virtutem animo conceptam et constitutam non potest non sequi beatissimus rectae voluntatis sensus, atque is ipse dein menti sui consciae non probat quidem et demonstrat, sed declarat tamen atque acclamat quasi: ipsam in rectum tramitem se dedisse atque felicitatis internae nec unquam periturae spe ac fiducia non posse excidere; pari modo

F intus

Penfitato hoc orationis contextu atque etiam
problemate, quid το πνευμα h. l. fit, ne forte
diftrahatur animus, plane interim feiuncto, id
putem

intus et in animo veri Christiani mens ifta eft,
quae declarat, talem mentem folam, quae Iefu
edicta (ut erat id de amandis fratribus v. 2.) pro
praecceptis fummi interpretis divini, Mefliae, ha-
beat, elle την αληθειαν, id eft veram omnino et
veraciffimam. Declarat autem id ex interna Dei
voce, qui fallum confirmaffe dicendus videbatur, fi
quidem vividus ille fensus vitae et felicitatis, qui
bonorum animis non fine Numine ineft ob recte
faciendi et divina praeccepta exfequendi firmatam
voluntatem, ineflet Christianis Iefu praeccepta
ita tenentibus, ea ipfa tamen praeccepta reve-
ra falla effent et perversi hominis, Mefliam male
ac fallaciter fe venditantis. Internus hic fensus
genuinae felicitatis μαρτυρια, declaratio, et tam-
quam vox intus fonans vocatur. Tam vividus
nimirum eft, ut norunt boni omnes, ad quos fo-
los, nec ad profanos (τον κοσμον) directus eft con-
textus, non probandi fed admonendi caufa fcri-
ptus (ad eos, quibus 2, 27. dicitur: & χρεϊαν εχε-
τε, ηνε τις διδασκη υμας fc. de Iefu, quod vere
fit Meflias). Divina vox dicitur, quoniam boni
nihil nec ex eo, quod ad bonum pertinet, quid-
quam eft fine Numine v. Toh. 19, 11. δεδομενον
ανωθεν et Iac. 1, 17. Nec enim dum mundus lub-
eft fancto Numini, cogitari poteft, naturae ullam
partem, id eft ex omnibus voluntate libera callis
five non volentibus rebus aliquid, (cuius generis
etiam eft fensus internus felicitatis) malo formali
hoc

putem dispalescit, Iohannem iis contradicere, qui, quoniam de Messiana Iesu auctoritate ad supplicium ipsius protensa dubitaverint, omnino omnem praeceptorum illius auctoritatem in dubium vocaverint. Iis, inquam, contradicit, qui Deo se patre gaudere posse, licet alios homines christianos odio haberent, opinabantur. Ta-

F 2 lia

hoc est consilio et voluntati, perverse agendi, addere ζῶν ἀιωβιον seu sensum et eventum voluptatis nunquam interiturae. Solus enim, ut et Noniudaei id senserunt, solus bonus beatus! --- Ζῶν ἀιωβιος intelligitur, h. l. ut centies, non illa demum post mortem futura, sed ea ipsa in Christiano homine iam nunc praesens atque inchoata cum ipso ex praeceptis Iesu divinis s. Messianis recte agendi consilio, nec unquam vel interrumpenda obitu vel cessatura. Αἰωβιος enim felicitas et castissima voluptas, quae externis rebus indigens nullis, intus et in mente recti conscia atque eam ob causam secum consona, tranquilla, vere beata, sic unice fundata est, externa autem bona, dum accedunt, tum demum σὺφρονης accipit nec cupiditatibus inde motis turbatur. Haec est vox sancti Dei per naturam animi humani, non probans, quid vere pro recto habendum sit (hoc enim est materia et res merae perspicaciae) sed fiduciam animi, recte et divinitus voluisse sibi conscii (Rom. 14, 25.) iunctim insequens ipsoque sensu homini declarans: naturam etiam, sancti Numinis οργάνον, cum consilio hominis, praecepta eius, quem divinum interpretem habere ratione iudice adducebatur, exsequendi conspirare.

lia ab eo non posse, monet Iohannes, cogitari, qui τὴν πίσιν habeat, qui πίσειν, οτι ἰησους εστιν ο υιος τῆ θεου seu veri Dei veracissimus interpres regnique inde vere divini instaurator. Atqui vero Cerinthus, licet Iesum sub finem (εν τῷ αματι) a Christo destitutum putaret, tamen inde praeceptorum Iesu talium, quale mutua inter Christianos animorum coniunctio est, auctoritatem negare non poterat. Minime enim Cerinthus, quia Iesum εν τῷ αματι Χριστον esse noluit, ullibi eum sequendum non esse in rebus ad Deum moresque Deo probatos pertinentibus collegit. Unde id perspicue intelligere mihi videor, obversari Iohannis animo tales, qui Iesum nostrum omnino negaverint Messiam verum, τον ερχομενον fuisse, supplicio ipsius hanc in dubitationem fallamque persuasionem inducti. Ii quidem concessisse videntur, Iesum Messiam fuisse forsan εν τῷ υδατι, hoc est, tum cum baptizaretur. Supplicium autem in Messiam cadere posse diffitebantur, ut ex hoc vitae Iesu sine maloque, ut videbatur, successu eum Messiam permanfisse, Deo sc. fidum gratumque, pernegarent.

Atque huius etiam opinionis semen fuisse inter Iudaeos, immo tale fuisse, quod Evangelista Iohannes diserte, inter alia plura, respexerit, patet ex Ev. c. 12, 34. Cum enim essent, qui pro caractere Messiae το μενειν εις αιωνα et οτι ε δει υψωθηναι, id est, quod non debeat morte in coelos

coelos auferri, ii sane, postquam Iesus crudelissimo supplicio perierat, eum Messiam verum et summum non fuisse colligebant, atque ideo etiam praecepta ipsius non pro divinis sed parvi habenda esse argumentabantur. Inter hos, si qui erant, qui visum illud in baptismo Iesu, a Iohanne Baptista, viro aliis etiam Iudaeis permultis, praeter discipulos ipsius, gravi et magno (Ev. 5, 33. Matth. 21, 26.) confirmatum Ev. 1, 33. negare nollent, iis tum promptum erat, ponere 1. Iesum quidem Messiam electum a Deo fuisse *διδυατος* sed 2. reprobatum*) postea ostendi *διδαιματος* immani illo supplicio, quale in verum Messiam cadere Deus non permittitur fuerit. 3. Messiam ergo non hunc esse *τον ἐλθόντα*, sed adhuc *τον ερχόμενον*, id est, futurum aliquem. 4. Deo autem patre gaudere (ex locutione itidem Iudaeis univarse frequentata Ev. 8, 41.) posse, qui abiecta *τη πίστι* in Iesum ut Messiam etiam praecepta ipsius abiiciat, pro *εντολας Θεου* non habenda, praesertim cum *βαρβαριαι* sint, et *τον κόσμον* offendant,

Quartum hoc momentum cum contextus orationis a reliquis divelli vetet, id sane, quidquid demum de reliqua nostra loci vexatissimi interpretatione iudicetur, certum tenemus, non

F 3 eo

*) Eligi posse *משיר יורה* atque postea tamen reprobari, Saulis forte adesse videbatur exemplum.

eo sensu asseri Iesum *Χριστον και δι' αμαρτος*, quo Cerinthus idem negasse memoratur. Definimus igitur in hac conclusione: nullum dari locum, unde vel Evangelium vel epistolas Iohanneas Cerintho ullibi diserte contradicere sive certo sive satis probabiliter ostensum sit, atque ideo Cerinthi historiam omnem ab interpretatione horum librorum Novi Testamenti eosque ipsos libros ab historia Cerinthi, quantumvis quidem hucusque ea de re tentatum viderimus, plane abesse et posse et debere.

§. XXV.

Cum vero in omni hoc literarum genere non, quid materiae demum inveniat, sed quo quid modo, id est, quo legitimo ac fido humanae mentis usu viriumque intelligentium exercitio indagetur, gravissimum et nobis sit et omnibus iis, qui materiam laboris inter homines tantum formae illius, quae ab animo producitur, recipiendae nobisque terrigenis coram exhibendae causa dignam censent intellectus humani intentione atque cura; ex opella hac nostra qualicumque id potissimum eliciatur, optamus, quam facile in usu logices probabilium a scopo aberretur, quotiescunque sunt, quibus vero similia vero similibus nexa firmam aliquam certi structuram et quasi systema, sive sit historicum sive philosophicum, efficere et constituere videantur. Si quidquam, quia nunc pro hoc cognitionis nostrae

nostrae modulo (aut ut factum aut ut cogitandum) ita, ut repugnantiae alicuius nobis conscii non simus, concipi potest, id nos vero dicimus simile. Sed quidquid vero similibus ipsis deinde superstruitur, certitudine firmiori, quam quae in fundamento isto inest, gaudere non posse, nunquam, velim, obliviscamur. Certum esse posset tum demum, si fundamentum certum fuisset, cui deinde ut et nova moles legitime superstructa sit, requireretur. Sed nunquam, si qua vero similibus superstructa sunt, licet in infinitum haec augeatur firues, ad certitudinem ascenditur. Obtunditur quidem plerorumque animus; sed nihil ei evincitur. Multi nihil habent, quod obvertant; stupent; sed vim veri ac certi intrinsecus tamen non sentiunt. Simulac ad praxin aliquid inde elicitur, refugiunt. Non moventur, non tenentur homines magis, quam pro gradu probabilitatis in argumentis vere perspecto.

Immo vero gravius quid, collata nostra disquisitione cum aliis Anticerinthiana permulta in Iohanne scrutatis eoque invento ad interna naturae divinae mysteria declaranda subtiliter usis, facile, opinor, elucet. Id vero hoc est: dum verosimilia superstruuntur vero similibus, a certitudine retrorsum descendi. Vero simile, nec certum ideo, dicitur aliquid ob formidinem sive oppositorum sive opponendorum.

dorum. Dari adhuc posse etiam alios casus, alias explicationes, aut aperte novit, aut clam sentit et divinatur animus. Vero simile igitur si superaddas vero simili, fallitur quidem subinde animus, sed revera, cum simul augeatur numerus eorum, quae opponi posse metuuntur, decrescit vis alia quaedam exinde probandi. Hunc in modum quo plura ejus generis iam dudum superstrui videbamus uni huic verosimili, quod in Cerinthum aut Iudaismus aut Gnosticismus cadere non possit, eo timidiores semper super solo isto quasi nutante, immo fluctuante, ingrediebamur. Praesentiuntur pericula structurae fundamento ejusmodi adplicatae. Unico forte omnibus istis moliminibus subtrahito saxo heu quantus lapsus, quanta ruinae! Quis vero sanctum ac rebus humanis propitium numen talibus fundamentis arces dogmatum homini Christiano necessariorum inniti voluisse sibi persuaserit?

non alio modo quibus collata non
sua dispositione cum aliis Acherontibus
permittit in Iudaeis
ad istam naturam divina in ista declaranda
publicis illis, in illo, opinor, elicit, id vero
hoc est: dum veritatis in ista declaranda
sunt, a certitudine retortum descendit
Vero simile, nec certum idem dicitur aliud
et fortissimum sive oppositum sive oppositum
dormit

7f 847

ULB Halle
006 231 985

3

HT

HISTORIA CERINTHI

CVIVS PARTEM SEQVIQREM

QVAE AD

IYDAEOGNOSTICISMYM

ET

EVANGELII ATQVE EPISTOLARVM
IOHANNIS

FATA ILLVSTRANDA PERTINGIT.

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO

CAROLO AVGVSTO

DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE ET GVESTPHALIAE LANDGRAVIO THV.
RINGIAE REL.

CONSENTIENTE VENERANDO THEOLOGORVM ORDINE

P R O L O G O

IN EODEM ORDINE

R I T E O B T I N E N D O

A. D. XXII. AVG. A. C. MDCCCXCV.

PVBLICE DISCEPTANDAM PROPONIT

HENR. EBERH. GOTTL. PAVLVS

THEOLOGIAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,

PROFESS. THEOLOGIAE P. ORD. SOCIETAT. ANTIQVARIAR

LONDINENSIS ET NATVRAE CVRIOSORVM IENENSIS

COLLEGA,

IENAE,

TYPIS GOEPFERDTII